ePublishing

Byzantina Symmeikta

Vol 4 (1981)

SYMMEIKTA 4

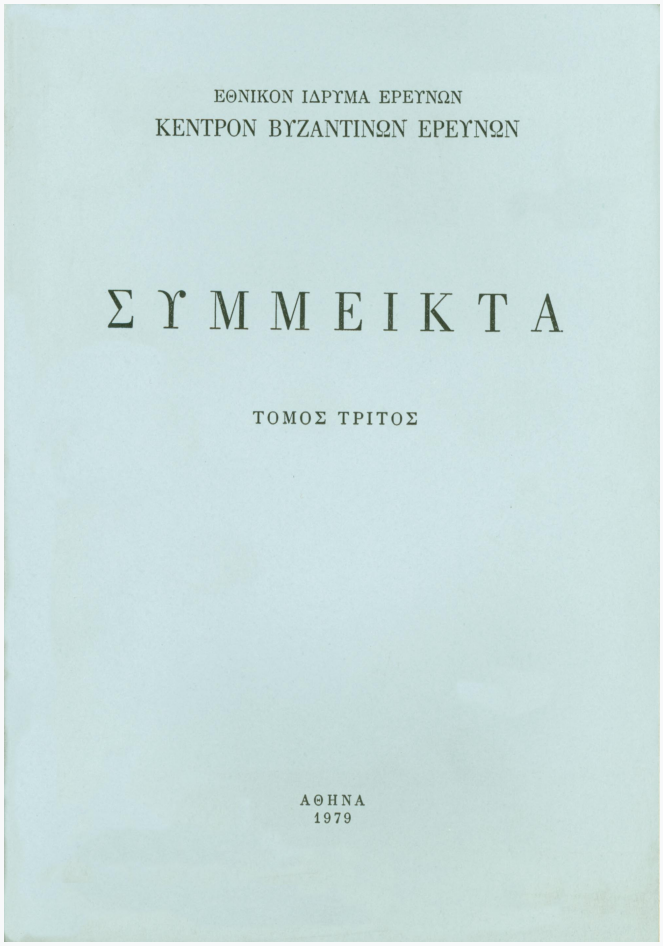

Ἰωσὴφ Βρίγγας. Προσωπογραφικὰ προβλήματα καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα

Αθανάσιος ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

doi: 10.12681/byzsym.671

Copyright © 2014, Αθανάσιος ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1981). Ἰωσὴφ Βρίγγας. Προσωπογραφικὰ προβλήματα καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα. *Byzantina Symmeikta*, *4*, 87–115. https://doi.org/10.12681/byzsym.671

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 11/02/2026 10:16:31

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Α' ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσὴφ Βρίγγας, μία ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς προσωπικότητες ποὺ ἔδρασαν στὸ Βυζάντιο τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰώνα, θεωρεῖται μέχρι σήμερα πρόσωπο ἀμφιλεγόμενο καὶ σκοτεινό[1]. Ἡ δραστηριότητά του κάλυψε μόνο τὸν πολιτικὸ χῶρο τῆς αὐτοκρατορίας τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα καὶ δὲν ἐπεκτάθηκε καθόλου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀντίπαλό του Βασίλειο Λακαπηνό, σὲ ἀνθρωπιστικὲς ἐκδηλώσεις. Ἔτσι, οἱ πενιχρὲς πληροφορίες ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸ ἄτομό του, ἀναφέρονται ἀποκλειστικὰ στὴ διοικητική του σταδιοδρομία στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸ 956 ὡς τὸ καλοκαίρι τοῦ 963. Οἱ πληροφορίες αὐτές, διαφορετικὲς σὲ περιεχόμενο, θὰ μποροῦσαν νὰ κατατα-χτοῦν σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες, τὶς φιλοβριγγικὲς καὶ τὶς ἀντιβριγγικές. Ὁ διαχωρισμὸς ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ κείμενα, γιατὶ ἀκριβῶς στὰ ἱστορικὰ καὶ χρονογραφικὰ ἔργα, ποὺ καλύπτουν τὴν περίοδο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, διαπιστώνουμε ἑτερότροπο πολιτικὸ προσανατολισμὸ σὲ σχέση μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ παρακοιμώμενου[2].

Στὰ φιλοβριγγικὰ κείμενα ἀνήκουν τὸ 6ο βιβλίο τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ ἡ διήγηση ποὺ παραδίδεται ἀπὸ τὸ χφ. Vaticanus gr. 163 τοῦ χρονογραφικοῦ «κύκλου» τοῦ Λογοθέτη[3]. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ πλειονότητα τῶν «μορφῶν» τοῦ χρονικοῦ σταματᾶ μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λακαπηνοῦ (†948). Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸ τὴ διήγηση συνεχίζουν, ἀπὸ τὰ ἐκδεδομένα ἔργα, ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, ὁ Ψευδοσυμεὼν καὶ ὁ Vaticanus gr. 163, ἐνῶ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀπὸ «συνέχειες» ἔχει προστεθεῖ σὲ πολλὰ χφφ. τῆς χρονογραφίας· ἀπὸ τὶς συνέχειες ἡ μόνη ποὺ παρουσιάζει

1. Βλ. τὰ σύντομα βιογραφικὰ σημειώματα ποὺ ἔχει συντάξει γι' αὐτὸν ὁ R. Guilland, *Recherches sur les institutions byzantines*, τ. I, Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 182 - 184, 206, 361 - 362 καὶ τ. II, σελ. 180 κ.ἀ. Πρβλ. ἀκόμη ὅσα εὐκαιριακὰ ἀναφέρει ὁ G. Schlumberger, *Un empereur byzantin au Xe siècle. Nicéphore Phocas*, Παρίσι 1890, σελ. 19 κέξ., 252 κέξ., κ.ἄ.

2. Πρβλ. F. Hirsch, *Byzantinische Studien*, Λιψία 1876, σελ. 276 - 278.

3. A. Markopoulos, *Le témoignage du Vaticanus gr. 163 pour la période entre 945 - 963*, Σύμμεικτα 3 (1979), σελ. 83 - 119.

κάποιο ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ διήγηση τοῦ χφ. Vindobonensis hist. gr. 40[1].

Ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, ὁ Vat. gr. 163 καὶ ὁ Ψευδοσυμεὼν παραδίδουν γιὰ τὴν περίοδο 948 - 963 σχεδὸν ταυτόσημο κείμενο. Ὁ Ψευδοσυμεὼν ὅμως, περιληπτικότερος καὶ μὲ ἀναφορὲς σὲ ὁρισμένα, μόνο, σημαντικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἔχει γιὰ τὸ θέμα μας ὑπολογίσιμη ἀξία[2].

Ἀντίθετα, τὰ δύο ἄλλα κείμενα, κατεξοχὴν «φιλοβριγγικά», ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγὴ πληροφοριῶν. Διάκεινται ἰδιαίτερα εὐνοϊκὰ πρὸς τὸν Βρίγγα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν, ὅπου παράλληλα διακρίνεται καὶ ἡ ταυτότητα τῶν ἀφηγήσεών τους:

Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη	Vaticanus gr. 163
445, 6 - 10: *Ὁ δὲ φιλόθεος καὶ φιλόκαλος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁμοιότροπον εὑρὼν Ἰωσὴφ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον, καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς λειτουργίας ἐχέφρονα καὶ πτηνοῦ ταχύτερον, σακελλάριον προχειρίζεται, ἔπειτα δρουγγάριον πλωΐμου, καὶ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀνατέθεικεν.*	4.7 - 9: *Εὑρὼν δὲ βασιλεὺς ἐχέφρονα πρὸς τὰς πολιτικὰς λειτουργίας Ἰωσὴφ τὸν πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον δρουγγάριον τῶν πλωίμων προεβάλετο.*
466, 11 - 13: *Ἐπεὶ δὲ τὰ τελευταῖα πνέων ὡρᾶτο ὁ πορφυρογέννητος Κωνσταντῖνος, Ρωμανόν. . . . βασιλέα ἐποίησεν, παραδοὺς καὶ ὁρκώσας Ἰωσὴφ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον τοῦ διαφυλάξαι αὐτὸν τῇ αὐτοῦ ἐντρεχείᾳ καὶ πυκνώσει· καὶ γὰρ τοιοῦτος ἦν ὁ ἀνήρ, πυκνὸς καὶ ὀρθὸς καὶ πιστὸς καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἀετοῦ ταχύτερος, εἰς δὲ τὸ ἀπροσωπόληπτον καὶ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, ὡς τοιοῦτον ἕτερον μὴ γνωρίζεσθαι.*	14.33 - 35: *Καὶ δὴ καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν Ρωμανὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ αὐτοκράτορα ἀνέδειξεν, ὁρκώσας Ἰωσὴφ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον τοῦ διαφυλάξαι αὐτὸν τῇ αὐτοῦ ἐντρεχείᾳ καὶ φρονήσει. . .*

1. Βλ. Α. Φ. Μαρκόπουλου, *Ἡ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεὼν καὶ οἱ πηγές της*, Ἰωάννινα 1978, σελ. 4 - 5· H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, τ. Α', Μόναχο 1978, σελ. 348 κ.ἑξ.

2. Βλ. Markopoulos, *Vaticanus gr.* 163, σελ. 85 - 88, ὅπου καὶ σχετικὰ παραδείγματα.

Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη	Vaticanus gr. 163
474,10 - 14: *Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ζήλῳ θείῳ κινηθείς, τῇ συμβουλῇ καὶ εὐβουλίᾳ τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ. . . . πλοῖα πολεμικὰ συναθροίσας . . . εἰς Κρήτην ἐκπέμψαι ἔδοξεν.*	18.16 - 19: *Ὁ δὲ βασιλεύς, τῇ συμβουλῇ τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ, πάντα τῷ Θεῷ ἀναθείς, ἐξοπλίσας καὶ ρογεύσας τὸν στρατόν. . . ἀπὸ τῆς βασιλίδος πόλεως ἀπεκίνησε. . .*
475,1 - 2: *Ὁ δὲ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ, ὁ χρηστὸς καὶ ὀρθὸς καὶ ἄυπνος νοῦς. . .*	
479,1 - 11: *Ἐν δὲ τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ ἐγένετο σπάνη σίτου καὶ κριθῆς ἐν τῇ πόλει· . . . καὶ ἦν θεάσασθαι τὸν ἐγρήγορον νοῦν Ἰωσὴφ προνοούμενον τὸ κοινόν. . . τοιοῦτος γὰρ ἦν ὁ ἀνήρ, σπουδαῖος καὶ θερμὸς ὡς ἄλλον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτοῦ μὴ ἐξισωθῆναι.*	
480,18 - 21: *Τοῦ δὲ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ μαθόντος τὴν στενοχωρίαν καὶ γύμνωσιν καὶ ἔνδειαν τῶν τροφῶν τοῦ στρατοπέδου, τῇ εὐβουλίᾳ τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσὴφ παρευθὺ τὰ πρὸς χορηγίαν αὐτοῖς ἀπέστειλεν.*	19.9 - 11: *Χρονιζούσης δὲ τῆς πολιορκίας, τὸ στράτευμα ἤρξατο ὑστερεῖσθαι σιτίων. Καὶ δὴ μαθὼν τοῦτο ὁ βασιλεὺς προετρέψατο Ἰωσὴφ παρακοιμώμενον καὶ παρευθὺ τὰ πρὸς χορηγίαν αὐτοῖς ἀπέστειλεν.*

Ἐνῶ, ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη διακόπτεται ἀπότομα τὸ 961, ὁ Vat. gr. 163 συνεχίζει τὴ διήγησή του ὡς τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (963)· βρίσκει ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπαινέσει τὸν Βρίγγα τονίζοντας ὅτι «*διεῖπε τὸ ὑπήκοον ἐν δικαιοσύνῃ*» ἢ ὅτι «*τῇ ἐντρεχείᾳ καὶ συνέσει αὐτοῦ διώκει τὰ τοῦ κοινοῦ*» (23.2 - 4,16 - 17)[1].

Στὰ φιλοβριγγικὰ κείμενα θὰ μποροῦσε ἐπίσης νὰ καταταχτεῖ καὶ τὸ γνωστὸ ρητορικὸ ἔργο «Φιλόπατρις», τὸ ὁποῖο γιὰ ἕνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα εἶχε

1. Πρβλ. καὶ Hirsch, *Byzantinische Studien*, ὅ.π., σελ. 276 σημ. 4 καὶ 277 σημ. 2 - 3.

ἀποδοθεῖ στὸν Λουκιανό. Χωρὶς νὰ ἀναφέρεται στὸ ἔργο τὸ ὄνομα τοῦ Βρίγγα, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὸ εὐνοϊκὸ γι' αὐτὸν κλίμα ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἄγνωστος συντάκτης περιγράφει τὴ διακυβέρνηση τῆς αὐτοκρατορίας πρὶν ἀπὸ τὸν Φωκᾶ, ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικὰ δυσμενὴς ἡ ρητὴ ἀναφορά του στὸν τελευταῖο. Ὁ χρόνος σύνταξης τοῦ διαλόγου, λίγο μετὰ τὸν Αὔγουστο 963, ἐξηγεῖ τὴν ἀνωνυμία τοῦ συγγραφέα ἀλλὰ καὶ τὴν τεχνικὴ γραφῆς τοῦ ἔργου· τὰ πολλὰ ρητορικὰ σχήματα καὶ οἱ μετωνυμίες διευκόλυναν τὴν κυκλοφορία του, ἡ ὁποία σὲ ἄλλη περίπτωση θὰ ἦταν ἀδύνατη, ἐφόσον ἀσκεῖται ἔντονη κριτικὴ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα[1].

Στὸν «κύκλο» τῶν ἀντιβριγγικῶν κειμένων περιλαμβάνονται ἡ Ἱστορία τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, τὰ χρονογραφικὰ ἔργα τοῦ Σκυλίτζη, τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Μανασσῆ καὶ ὁρισμένα ἀκόμη μεταγενέστερα κείμενα πού, στὴν οὐσία, ἀντιγράφουν τὰ δύο πρῶτα. Ἐδῶ ὁ Βρίγγας χαρακτηρίζεται ὡς «*κακοῦργος καὶ περιπόνηρος*»[2], «*ἀνδράριον ἀμφίβολον καὶ ἄνανδρον*»[3], «*εὐνοῦχος γυναικόψυχος, πόριμος πρὸς κακίαν/ἄνθρωπος μαλακόψυχος, σκεῦος πονηρευμάτων*»[4], «*δυσέντευκτος... ⟨καὶ⟩ πάσιν μισητός*»[5].

Οὐδέτερη, ἴσως, στάση ἀπέναντι στὸν παρακοιμώμενο τηρεῖ ὁ ἄγνωστος συντάκτης τοῦ κεφαλαίου 96 τοῦ «Περὶ βασιλείου τάξεως» πού ἔχει τὸν ἀκόλουθο τίτλο: «Ἀναγόρευσις Νικηφόρου βασιλέως τοῦ γεγονότος δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀνδριωτάτου»[6]. Μνημονεύει τὰ γεγονότα ἀπὸ τὸν Μάρτιο ὡς τὸν Αὔγουστο 963, χωρὶς νὰ προβαίνει σὲ κρίσεις εἰς βάρος τοῦ Βρίγγα ἀκόμη καὶ ὅταν ἡττᾶται στὴν ἀναμέτρησή του μὲ τὸν Φωκᾶ.

Ὁ φιλοβριγγικὸς χαρακτήρας τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ τοῦ Vaticanus gr. 163 συνδέεται ἄμεσα, νομίζω, μὲ τὸ χρόνο συντάξεως τῶν δύο κειμένων, πού θὰ πρέπει νὰ συμπίπτει μὲ τὴν πτώση τοῦ Βρίγγα καὶ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ[7]. Εἶναι καταφανὴς ὁ στόχος πού ἔχουν τὰ χρονογραφικὰ αὐτὰ ἔργα: ἡ διοίκηση τοῦ κράτους μεταβιβάστηκε ὁμαλὰ χω-

1. Βλ. Χριστίνας Ἀγγελίδη, *Ἡ χρονολόγηση καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ διαλόγου* Φιλόπατρις, Ἑλληνικὰ 30 (1977 - 78), σελ. 34 - 50.

2. Λέων Διάκονος 32, 16 - 17 (Hase).

3. Λέων Διάκονος 39, 4 - 6 (Hase).

4. Μανασσῆ, Χρονικὸν στ. 5728 - 5730 (Bonn).

5. Ζωναρᾶς IV, 76, 25 (Dindorf). Πρβλ. καὶ Σκυλίτζη 257, 28 - 31, 258, 52 - 54 (Thurn). Ἀκόμη Hirsch, *Byzantinische Studien*, σελ. 277 σημ. 4 - 5 καὶ 278 σημ. 1·

6. Περὶ βασιλείου τάξεως 1,433 - 440 (Reiske).

7. Ὁ Hase ὑποστήριξε ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Vaticanus gr. 163 πρέπει νὰ ἔχει γραφτεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τζιμισκῆ (Λέων Διάκονος 415) ἐνῶ ὁ Hirsch (*Byzantinische Studien*, σελ. 279 κ.ἑξ.) διατύπωσε τὴν ἄποψη ὅτι γιὰ τὸ τελευταῖο τμῆμα τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς (961 - 963) ἔχει χρησιμοποιηθεῖ πηγὴ ξένη πρὸς τὸν Λογοθέτη. Βλ. ὅμως Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 87 - 89.

ρὶς νὰ δημιουργηθοῦν προβλήματα καὶ μάλιστα δυναστικά. Ὅσο καὶ ἐὰν φαίνεται παράξενο σὲ πρώτη ὄψη, τὰ χρονικὰ ποὺ ἐκφράζονται εὐνοϊκὰ γιὰ τὸν Βρίγγα, ἐγκωμιάζουν καὶ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ· αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Vat. gr. 163, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὸ κείμενο τῆς χρονογραφίας τοῦ Λογοθέτη ὅπως ἔχει ἀναθεωρηθεῖ τὴν ἐποχὴ τῶν Φωκάδων[1]. Ἀντίθετα, ἀντιβριγγικὰ ἔργα εἶναι κατὰ κανόνα τὰ ἀντιφωκαδικὰ κείμενα, στὰ ὁποῖα ἡ ἀντιπαράθεση προσώπου-ἐξουσίας ἀποκτᾶ ἐντελῶς διαφορετικὴ διάσταση. Γραμμένα τὰ πιὸ πολλὰ σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ (μετὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰώνα) εἶναι ἐχθρικὰ προδιατεθειμένα ἀπέναντι στὸν Φωκᾶ ἐνῶ, συνάμα, ἀντιμετωπίζουν μὲ ἐπιφύλαξη ἢ καὶ ἐχθρικὴ διάθεση τὸν Βρίγγα, τονίζοντας μόνο τὶς ἄσχημες πλευρὲς τῆς προσωπικότητάς του· ὁ παρακοιμώμενος ἐντάσσεται στὸ γενικότερο φωκαδικὸ πλαίσιο, γι' αὐτὸ καὶ προσεγγίζεται μὲ ἀρκετὴ ἐπιφύλαξη. Ἕνας μόνο διαχωρισμὸς πρέπει νὰ γίνει στὸ σημεῖο αὐτό· πρόκειται γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, ὁ ὁποῖος ἐγκωμιάζει τὸν Φωκᾶ ἀλλὰ δυσφημεῖ τὸν Βρίγγα. Ὁ Λέων ὅμως γράφει ἱστορία, ὄχι χρονογραφία, καὶ μάλιστα ἐγκωμιαστικὴ ἱστορία. Ὁ χρόνος συγγραφῆς τοῦ ἔργου του, μετὰ τὸ 976 καὶ ὁπωσδήποτε πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1000[2], ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν περίοδο ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, τὴν ἀνάρρηση δηλ. στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἔτσι στὴ διαμάχη Φωκᾶ-Βρίγγα ὁ Λέων ἀφήνει νὰ προβληθοῦν, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ σύγχρονες ἐπιβιώσεις, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη καὶ τὸν Vat. gr. 163, οἱ δύο διαμετρικὰ ἀντίθετες ὁμάδες ποὺ ἔδρασαν τότε στὴ Κωνσταντινούπολη: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὁ Βρίγγας, *«ἀνεπιτήδευτος ἐν καιροῖς δυσκόλοις ὄχλον κολακεῦσαι καὶ καταδημαγωγῆσαι τὸ πλῆθος»* ὅπως πολὺ εὔστοχα ἀναφέρει ὁ Σκυλίτζης[3], καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἥρωας μὲ εὐρύτατο λαϊκὸ ἔρεισμα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας περιμένει τὴν ἀλλαγή. Ὁ Λέων τάσσεται πολὺ φυσικὰ μὲ τὴ δεύτερη ὁμάδα καὶ κρίνει μὲ ἰδιαίτερο σκεπτικισμὸ τὴν πρώτη.

Θεωροῦμε σκόπιμο νὰ σημειώσουμε ὅτι ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ παρατηρεῖται μιὰ γενικότερη ἀναψηλάφηση πολλῶν ἱστορικῶν κειμένων. Ἤδη ὁ Hirsch[4] καὶ ἰδιαίτερα ὁ Grégoire[5] μίλησαν γιὰ τὸ φιλοφωκαδικὸ χαρακτήρα ὁρισμένων χειρογράφων τοῦ Λογοθέτη. Ὁ Každan ἐπεξέτεινε τὴν ἔρευνα καὶ διαπίστωσε ἀντιφωκαδικὲς τάσεις στὶς χρονογραφίες τοῦ Σκυλίτζη καὶ τοῦ Ζωναρᾶ[6]. Νεώτερες ἔρευνες ἐνίσχυσαν τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς μὲ καινούρια

1. Γιὰ τὰ φιλοφωκαδικὰ καὶ ἀντιφωκαδικὰ κείμενα τοῦ 10ου αἰ. βλ. παρακάτω σελ. 92.
2. Ν. Παναγιωτάκη, *Λέων ὁ Διάκονος*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 13.
3. Σκυλίτζης 257, 28 - 29 (Thurn).
4. Hirsch, *Byzantinische Studien*, σελ. 277, 279, 280 κ.ἄ.
5. H. Grégoire, *La carrière du premier Nicéphore Phocas*, Προσφορὰ εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 232 - 254 καὶ εἰδικὰ σελ. 250 - 252.
6. A. P. Každan, *Istočniki L'va D'jakona i Skilicy dlja istorii tretej četverti X stoletija*, Viz. Vrem. 20 (1961), σελ. 106 - 128. Πρβλ. F. H. Tinnefeld, *Kategorien*

ἐπιχειρήματα[1]. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι πρώτη φορὰ ποὺ παρατηροῦνται φιλολογικὲς ἀναθεωρήσεις βυζαντινῶν κειμένων· πρόχειρα παραδείγματα ὁ Κίνναμος καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἀναθεωρήσεις ὅμως κειμένων μὲ σαφὴ ἰδεολογικὸ-πολιτικὸ προσανατολισμὸ πρωτοεμφανίζονται στὰ τέλη τοῦ 9ου καὶ κυρίως στὸ 10ο αἰώνα· ὁ «τύπος» δομικὰ εἶναι σχεδὸν παντοῦ ὁ ἀκόλουθος: προσωπογραφικὲς παρεμβολὲς στὸ κείμενο γιὰ συγκεκριμένα πάντοτε ἄτομα[2]. Πρῶτο δεῖγμα παρόμοιας σύνθεσης καὶ τακτικῆς ἀποτελεῖ, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, ἡ περίπτωση τῶν ἀντιφωτιακῶν κειμένων. Εἶναι σήμερα ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ προσωπικότητα τοῦ Φωτίου καὶ κυρίως ἡ γενικότερη πολιτική του δραστηριότητα, συνέβαλε στὴ σύνταξη καὶ κυκλοφορία ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του λιβέλλων μὲ προφανὴ σκοπὸ τὴ δυσφήμηση τοῦ πατριάρχη. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ἀνιχνεύονται σήμερα στὸ Βίο τοῦ πατριάρχη Εὐθυμίου, στὸ Βίο τοῦ πατριάρχη Ἰγνατίου, στὴ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεὼν[3] καθὼς καὶ στὸ

der Kaiserkritik in der byzantinischen Historiographie, Μόναχο 1971, σελ. 108 - 121. I. Djurić, *Porodića Foka*, ZRVI 17 (1976), σελ. 260 - 263· Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεών*, σελ. 24 - 25 καὶ εἰδικὰ τὴ σημ. 73· τοῦ ἴδιου, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 89· Hunger, *Profane Literatur*, ὅ.π., σελ. 355 - 356. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι ἡ ἄποψη τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὴ φιλοφωκαδικὴ φιλολογία ἐνισχύεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ὁ ὁποῖος στὸ ἀνέκδοτο ἀκόμη ἔργο του μὲ τίτλο «Ἱστορία σύντομος» ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: *Νικηφόρος Φωκᾶς ὁ Νικητής. Ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ πολλοὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον καὶ τῶν οὐ πολὺ ὕστερον διεξοδικὰ συγγράμματα ἐκδεδώκασι καὶ ὁ ἀναγιγνώσκων ἐκεῖνα οἴσεται ὁπόσα ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔν τε ἰδιώτου σχήματι ἔν τε βασιλικῷ κατώρθωσεν. Ὁ δὲ ἡμέτερος λόγος βραχεῖα τὰ περὶ τούτου ἐρεῖ* (Sinaiticus gr. 482 ⟨1117⟩ f. 275ᵛ. V. N. Beneševič, *Opisanie grečeskich rukopisej monastyrja Svjatoj Ekateriny na Sinae*, τ. I, Πετρούπολη 1911, σελ. 278 - 279). Γιὰ τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Ψελλοῦ βλ. K. Snipes, *A newly discovered historical Work of Michael Psellos*, Third Annual Byzantine Studies Conference, Abstracts of Papers, Νέα Ὑόρκη 1977, σελ. 57 - 58 καὶ Ja. N. Ljubarskij, *Michail Psell. Ličnost' i tvorčestvo*, Μόσχα 1978, σελ. 176 κέξ. Εἰδικὰ γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Ljubarskij βλ. καὶ τὶς πρόσφατες βιβλιοκρισίες τοῦ A. Kazhdan, BZ 73 (1980), σελ. 346 - 348 καὶ τοῦ E. Tinnefeld, Bsl 40 (1979), σελ. 227 κέξ. καὶ μάλιστα σελ. 229 - 230 σημ. 1. Θὰ ἤθελα ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ νὰ εὐχαριστήσω τὸν κύριο Δ. Γόνη καὶ τὸν κύριο Σπ. Κοντογιάννη, τοῦ Κέντρου Σιναϊτικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ ἰδιαίτερη προθυμία ἔθεσαν στὴ διάθεσή μου φωτοτυπίες τοῦ σιναϊτικοῦ χειρογράφου.

1. Βλ. Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεών*, σελ. 24 - 26 καὶ σημ. 73 - 74· τοῦ ἴδιου, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 89 - 90.

2. Βλ. τὸ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον ἔργο τοῦ P. G. Preobraženskij, *Letopisnoe povestvovanie sv. Theofana Ispovednika*, Βιέννη 1912, σελ. 58 - 65, 172 - 195 κ.ἀ., ὅπου γίνεται ἐκτενὴς λόγος γιὰ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ Θεοφάνη τὸ 10ο αἰ. Γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ «θέτουν» τὰ κείμενα τοῦ 10ου αἰ. καὶ ἰδιαίτερα τὰ χρονογραφικὰ βλ. τὸ ἀξιόλογο ἄρθρο τῆς Evelyne Patlagean, *Discours écrit, discours parlé. Niveaux de culture à Byzance aux VIIIe - XIe siècles*, Annales 34 (1979), σελ. 264 - 278.

3. Βλ. Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεών*, σελ. 163 - 170, 173 - 174 μὲ παραπομπὲς στὰ οἰκεῖα χωρία.

«Synodicon Vetus»[1]. Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Φωτίου, ὅπως καὶ μὲ τοὺς Φωκάδες, ἀκολουθήθηκε ἡ ἴδια πρακτικὴ γιὰ ἀντίθετα ὅμως ἀποτελέσματα.

Β' Ο ΒΙΟΣ

Γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Ἰωσὴφ Βρίγγα τίποτε σχεδὸν δὲν εἶναι γνωστό. Θὰ πρέπει ὅμως ἡ οἰκογένειά του νὰ εἶχε ἢ νὰ ἀπέκτησε κάποια ἰσχύ, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Βρίγγα καταγόταν ὁ μετέπειτα αὐτοκράτορας Μιχαὴλ ΣΤ' (1056 - 1057)[2]. Ἀπ' ὅσο μπόρεσα νὰ διακριβώσω, ἕνας ἀκόμη Βρίγγας εἶναι γνωστός· πρόκειται γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Βρίγγα, σύμπονο, τοῦ ὁποίου σώθηκε ἀχρονολόγητο μολυβδόβουλλο[3].

Ὁ Ἰωσὴφ Βρίγγας ἐμφανίζεται στὶς πηγὲς μὲ τὴ ρητὴ μνεία τοῦ 6ου βιβλίου τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ τοῦ Vat. gr. 163: *«. . . χειροτονεῖται δὲ ἀντ' αὐτοῦ ⟨πατριάρχης⟩ Πολύευκτος μοναχὸς ἀσκητικὸν βίον διαλάμπων. . . Ὁ δὲ . . . βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. . . ὁμοιότροπον εὑρὼν Ἰωσὴφ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον. . . σακελλάριον προχειρίζεται, ἔπειτα δρουγγάριον τοῦ πλωίμου. . .»*[4]. Ἐφόσον ὁ Πολύευκτος ἀναγορεύτηκε πατριάρχης στὶς 3 Ἀπριλίου 956[5], μποροῦμε νὰ χρονολογήσουμε μὲ σχετικὴ ἀκρίβεια τὴν ἀνάδειξη τοῦ Βρίγγα, ἤδη πατρίκιου καὶ πραιπόσιτου (ἑπομένως εὐνούχου), σὲ σακελλάριο· terminus post quem εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ παραπάνω χρονολογία, ἴσως μάλι-

1. J. Duffy - J. Parker, *The Synodicon Vetus*, Dumbarton Oaks, Washington D. C. 1979 (CFHB 15), σελ. XV, κεφ. 157 - 162.

2. Ὁ N. Skabalanovich, *Vizantiiskoe gosudarstvo i tserkov'v XI veke*, Πετρούπολη 1884, σελ. 71, δὲ δέχτηκε τὴν καταγωγὴ αὐτή, γιὰ τὴν ὁποία ὅμως δὲν ὑπάρχει σήμερα καμιὰ ἀμφιβολία. Ἔτσι σὲ βραχὺ χρονικὸ ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη φράση: *«Μιχαὴλ ὁ γέρων, ὁ ἀπὸ στρατιωτῶν, ὁ Βρίγγας, ἐκράτησεν τῇ κβ' τοῦ αὐγούστου. . .»* (P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, τ. I, Βιέννη 1975 ⟨CFHB XII/1⟩, σελ. 160, ἀρ. 14· τ. II, Βιέννη 1977 ⟨CFHB XII/2⟩, σελ. 149 - 150). Ἀκόμη τὸ γνωστὸ λατινικὸ νεκρολόγιο ποὺ ἔχει σχολιάσει ὁ Grierson ἀναφέρει τὸν Μιχαὴλ ΣΤ' ὡς *Briucam*, ποὺ εἶναι βέβαια παραφθορὰ τοῦ Βρίγγας (Ph. Grierson, *The Tombs and Obits of the byzantine Emperors*, DOP 16 (1962), σελ. 60). Ἀνάλογη μνεία παραδίδει καὶ ὁ Lupus Protospatharius, MGH SS V 59, στ. 27, τὴν ὁποία ἀξιοποίησε ὁ Ducange, *Familiae byzantinae*, Παρίσι 1680, σελ. 146.

3. Κ. Μ. Κωνσταντόπουλου, *Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου*, Ἀθήνα 1917, σελ. 345 ἀρ. 553β· V. Laurent, *Les Bulles métriques dans la Sigillographie Byzantine*, Ἑλληνικὰ 4 (1931), σελ. 359 ἀρ. 218. Τέλος γιὰ τὴν οἰκογένεια Βρίγγα πρβλ. ἀκόμη A. P. Každan, *Social'nyj sostav gospodstvujuščego klassa Vizantii XI - XII vv.*, Μόσχα 1974, σελ. 99, 105, 108, 121 κ.ἀ.

4. Συν. Θεοφ. 444, 19 - 445, 9 (Bonn)· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 92. 4, 7 - 9.

5. Grumel, *Regèstes*, τ. II, σελ. 225.

στα καὶ πολὺ κοντὰ σ' αὐτήν, δηλ. μεταξὺ Ἀπριλίου καὶ Μαΐου τοῦ ἴδιου ἔτους. Ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ θὰ πρέπει νὰ ἔγινε καὶ δρουγγάριος τοῦ πλωίμου. Ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀξιώματα *ἀξίαι διὰ λόγου* εἶναι τοῦ σακελλάριου καὶ τοῦ δρουγγάριου τοῦ πλωΐμου (ἀντίστοιχα 14ο καὶ 20ὸ στὴν ἱεραρχία μὲ βάση τὸ τακτικὸ τοῦ Ἐσκοριάλ)[1]. Οἱ ἐξουσίες ποὺ συνεπάγονται οἱ τίτλοι αὐτοὶ δείχνουν ὅτι ὁ Βρίγγας εἶχε ἤδη ὅλες τὶς προϋποθέσεις ἀνόδου στὴν ἱεραρχία τοῦ Βυζατίου.

Ποιά ἡλικία εἶχε ὁ Βρίγγας ὅταν κατέλαβε τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶναι ἄγνωστο. Στὸ κεφάλαιο ὅμως «Περὶ συνηθειῶν τῶν πραιποσίτων ἐν τῇ τάξει τοῦ ἱπποδρομίου» τοῦ «Περὶ βασιλείου τάξεως» μνημονεύεται ἕνας Ἰωσὴφ πραιπόσιτος ὁ *γέρων*[2]. Ὁ Reiske στὰ σχόλιά του ταυτίζει, μὲ κάποιο δισταγμό, τὸν γέροντα Ἰωσὴφ μὲ τὸν Βρίγγα, μολονότι τονίζει ὅτι «. . . eodem tempore *duo eunuchi Iosephi nomine in aula byzantina fuisse*»[3]. Τὴν ταύτιση, ποὺ ἀποδέχτηκε μᾶλλον ἀβασάνιστα ὁ Guilland[4], δὲν τὴ θεωρῶ πιθανή· ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Guilland ἄλλωστε παραδέχεται, ὁ Πορφυρογέννητος εἶχε ὑπὸ τὴν ὑπηρεσία του τὸν Βρίγγα, ὥστε νὰ τὸν γνωρίζει πολὺ καλὰ καὶ νὰ τὸν ἀναφέρει ἐπώνυμα ὅπου τὸ ἔκρινε ἀπαραίτητο[5]. Ἐξάλλου, κανένας βυζαντινὸς συγγραφέας δὲν ἀναφέρει ὡς γέροντα τὸν Βρίγγα. Πιστεύω ὅτι ἡ προσωνυμία γέρων τέθηκε στὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» μὲ σκοπὸ νὰ ἀντιδιαστείλει τὸν Βρίγγα ἀπὸ τὸν συνώνυμό του πραιπόσιτο Ἰωσήφ.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' φαίνεται ὅτι ὁ Βρίγγας εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ ἔχει σημαντικὲς ἐξουσίες στὴ βασιλεύουσα· ἄλλωστε καὶ οἱ τίτλοι του προϋπέθεταν κάτι ἀνάλογο[6]. Τὸ γεγονὸς πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ σὲ ἀντιπαράθεση μὲ τὴν προϊοῦσα ψυχρότητα ποὺ ἐμφάνισαν οἱ σχέσεις τοῦ Πορφυρογέννητου μὲ τὸν ἄλλο ἰσχυρὸ ἄνδρα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Βυζάντιο, τὸν παρακοιμώμενο Βασίλειο Λακαπηνό[7]. Οἱ πηγὲς δὲν ἀναφέρουν

1. N. Oikonomidès, *Les listes de préséance byzantines des IX et X siècles*, Παρίσι 1972, σελ. 303 - 304.

2. Περὶ βασιλείου τάξεως I, 807, 11 - 14 (Reiske).

3. Ὅ.π. II, 907.

4. Guilland, *Recherches*, ὅ.π., τ. I, σελ. 361.

5. Ὅ.π.

6. Ὡς πατρίκιος-πραιπόσιτος ὁ Βρίγγας εἶχε τὸ προβάδισμα ἔναντι ὅλων τῶν πατρικίων εὐνούχων ἢ ὄχι καὶ χρημάτιζε ὡς μεσάζων ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καὶ στοὺς λοιποὺς ἀξιωματούχους (Guilland, *Recherches*, τ. II, σελ. 341)· ὡς σακελλάριος ἔλεγχε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους (Oikonomidès, *Listes*, ὅ.π., σελ. 312). Καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δρουγγάριου τοῦ πλωίμου ἦταν ἰδιαίτερα σημαντικὸ προβλέποντας μάλιστα γιὰ τὸν ἀξιωματοῦχο ποὺ τὸ ἔφερε ἄνοδο σὲ ὑψηλότερους τίτλους (Guilland, *Recherches*, τ. I, σελ. 536· πρβλ. καὶ Oikonomidès, *Listes*, σελ. 340).

7. Γιὰ τὴ σημαντικὴ αὐτὴ προσωπικότητα βλ. W. G. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, Studia Byzantina et Neohellenica Neerlandica, Leiden 1972, σελ. 199 - 234· C. M. Mazzucchi, *Dagli anni di Basilio Parakimomenos (cod. Ambros. B 119*

τίποτε σχετικό, ἀλλὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του — 9(19)/11/959 — ὁ Κωνσταντῖνος ὅρκισε τὸν Βρίγγα «*τοῦ διαφυλάξαι αὐτὸν* (=τὸν γιό του καὶ διάδοχο Ρωμανὸ Β') *τῇ αὐτοῦ ἐντρεχείᾳ καὶ πυκνώσει*»[1], ἐνῶ ἀρνήθηκε κάτι τέτοιο στὸν Βασίλειο, ὁ ὁποῖος, πάντως, τὸν ἐνταφίασε «*ὡς ἔθος ἐστί*»[2].

Ἡ χρονικὴ περίοδος ἀπὸ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ρωμανοῦ Β' (τέλη 959) ὡς τὸν Αὔγουστο 963, ὁπότε στέφθηκε αὐτοκράτορας ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἀποτελεῖ τὸ ἀπόγειο τῆς δραστηριότητας τοῦ Βρίγγα. Ἦταν οὐσιαστικὰ ὁ κυβερνήτης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δὲν ὑπάρχει πάνω σ' αὐτὸ καμιὰ ἀμφισβήτηση: «. . *Ἐξελέξατο δὲ καὶ προέκρινεν* ⟨*ὁ Ρωμανὸς*⟩ *παραδυναστεύοντας καὶ πρώτους τοὺς τῆς συγκλήτου Ἰωσὴφ πατρίκιον, πραιπόσιτον καὶ δρουγγάριον τῶν πλωίμων, ὄντινα καὶ μετὰ βραχὺ παρακοιμώμενον προανεβίβασεν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ φροντίδα τοῦ ὑπηκόου ἀνατέθεικεν* (Συν. Θεοφ. 469, 17 - 470,1 Bonn)»[3], «*Τὴν δὲ τῆς βασιλείας διοίκησιν ὑπὸ τὸν πραιπόσιτον καὶ παρακοιμώμενον τὸν Βρίγγαν Ἰωσὴφ ἐποιήσατο*» (Ζωναρᾶς IV, 72, 20 - 22 Dindorf), «. . . *τὰς τῶν ὅλων φροντίδας Ἰωσὴφ ἐνεχείρησε τῷ πραιποσίτῳ καὶ παρακοιμωμένῳ, ᾧ Βρίγγας ἡ ἐπωνυμία*» (Σκυλίτζης 248,5 - 7 Thurn). Τὰ κείμενα ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸν «κύκλο» τοῦ Λογοθέτη τονίζουν, χωρὶς ἐξαίρεση, ὅτι ὁ Ρωμανὸς δὲν ἀσχολεῖτο καθόλου μὲ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους, ἡ ὁποία εἶχε ἀφεθεῖ στὸν Βρίγγα, ἀλλὰ ἐπιδιδόταν μόνο σὲ συναναστροφὲς «*μεθ' ἡταιρηκότων καὶ βεβήλων ἀνδραρίων καὶ μαχλάδων καὶ μίμων καὶ γελωτοποιῶν τὰς ἐκδεδιῃτημένας μεταδιώκειν τῶν πράξεων*» σύμφωνα μὲ τὸν Σκυλίτζη (248,8 - 9 Thurn). Ταυτόσημη διήγηση παραδίδει ὁ Ζωναρᾶς[4], ἕνα ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον ἁγιολογικὸ κείμενο, ἡ Σύνοψη τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Εὐγενίου (BHG[3] ἀρ. 612) ποὺ ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Λαζαρόπουλος (=Ἰωσὴφ μητροπολίτης Τραπεζούντας, 14ος αἰ.)[5], ἐνῶ ὁ Ψελλὸς στὴν ἀνέκδοτη Χρονικὴ Σύνοψη

Sup.), Aevum 52 (1978), σελ. 266 - 316. Βλ. ἀκόμη ὅσα ἀναφέρει ὁ Cavallo στὸν τόμο H. Belting - G. Cavallo, *Die Bibel des Niketas*, Wiesbaden 1979, σελ. 26 κ.ἑξ.

1. Συν. Θεοφ. 466, 13 - 15· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 96. 14, 34 - 35.

2. Συν. Θεοφ. 468, 10· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ.. 96. 14, 37.

3. Πρβλ. καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς, Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 97. 15,7 - 11.

4. Ζωναρᾶς IV, 73, 17 - 20 (Dindorf).

5. «. . . *καὶ μετ' αὐτὸν* (=Κωνσταντῖνος Ζ') *ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ρωμανὸς ἐγκρατὴς τῆς ἀρχῆς γέγονε, ὃς καὶ παιδίον ἐλέγετο. ἡδυπαθείαις δὲ τούτου καὶ τρυφαῖς προσκειμένου καὶ ἀνδράσι διεφθαρμένοις συνόντος, τὴν τῆς βασιλείας διοίκησιν ὁ παρακοιμώμενος εἶχεν Ἰωσὴφ ὁ Βρίγγας. . .*» (Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Fontes Trapezuntini*, I, (ἀνατ.) Ἀμστερνταμ 1965, σελ. 79, 29 - 32). Τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν N. A. Bees (Βέη), *Eine unbeachtete Quelle über die Abstammung des Kaisers Basileios I., des Mazedoniers*, BNJ 4 (1923), σελ. 76.

εἶναι κατηγορηματικός: «.. . . *κατωλιγωρίκει γοῦν πάσης βασιλικῆς πράξεως. . . πανημερίοις δὲ μίμοις γελοίων καὶ θεάτροις ἐσχόλαζε, περί τε τὰ ἀφροδίσια ἐμεμήνει περί τε τὰ ἱππηλάσια ἐκεχήνει καὶ περὶ τὰ κυνηγέσια ἐπεφύκει* (Sinaiticus gr. 482 (1117), f. 275).

Μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Ρωμανὸ ἀναδιαρθρώνεται καὶ ἡ διοίκηση τῆς αὐτοκρατορίας· ὁ Βρίγγας ἀναγορεύεται παραδυναστεύων, πρῶτος τῆς συγκλήτου καὶ πολὺ σύντομα παρακοιμώμενος, ἀντικαθιστώντας τὸν μέχρι πρὶν λίγο πανίσχυρο Βασίλειο Λακαπηνό[1]. Ὁ ἴδιος πλέον φροντίζει καὶ ἐπιλέγει διάφορα νέα πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του ποὺ ἐπανδρώνουν τὴν κρατικὴ μηχανή: πρόκειται γιὰ τὸν πρωτοσπαθάριο Ἰωάννη Χοιρινᾶ, ποὺ ἀναγορεύτηκε πατρίκιος καὶ μέγας ἑταιρειάρχης[2], τὸν πρωτοσπαθάριο Σισίνιο, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἀλληλοδιαδόχως ἔπαρχος τῆς πόλεως, πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ[3], καὶ τὸν Θεόδωρο Δαφνοπάτη, ποὺ ἦταν ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ Σισίνιου στὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως[4]. Ἡ τελευταία ὀνομασία δημιούργησε ὁρισμένα προβλήματα, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὸ βασιλικὸ πιττάκιο, τὸ ὁποῖο ἔστειλε ὁ Ρωμανὸς Β' στὸν Θεόδωρο Δαφνοπάτη, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ ἕνα «ὄνειρο» ποὺ εἶδε ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας. Στὸ «ὄνειρο» δηλώνεται ὅτι μόνον ὅταν *«ὁ πρότερον ἐπιμελόμενος τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ θησαυροῦ, ὅτε τὴν οἰκείαν εἶχεν εὐπρέπειαν καὶ τὴν βάσιν ἀσάλευτον, ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος πάλιν τὸ οἰκεῖον ἀναλαβὼν ἀξίωμα τὴν ἀκοσμίαν εἰς κόσμον καὶ τὴν*

1. Εἶναι πλέον «Ministerpräsident» σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ H. G. Beck, *Der byzantinische «Ministerpräsident»*, BZ 48 (1955), σελ. 309 κἑξ. καὶ ἰδιαίτερα σελ. 328 - 329 (=*Ideen und Realitaeten in Byzanz*, Var. Reprints, Λονδίνο 1972, ἀρ. XIII). Ὅπως ἔχει παρατηρήσει ὁ Dölger (BZ 40, 1940, σελ. 181) γιὰ τὴ χρονικὴ περίοδο ποὺ ἐξετάζουμε ἐδῶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου τῆς συγκλήτου εἶναι συνώνυμο μὲ τοῦ παραδυναστεύοντος· εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸ 10ο - 11ο αἰ. ὅποιος βρίσκεται ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα στὴν κρατικὴ ἱεραρχία, ἀποκαλεῖται συνήθως παραδυναστεύων ἢ μεσιτεύων (Αἰκατερίνης Α. Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ σύγκλητος εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος*, Ἀθήνα 1949, σελ. 77 σημ. 7 - 78 σημ. 1· πρβλ. καὶ Beck, ὅ.π., σελ. 316 - 318). Γιὰ τὴν «ἀξία» τοῦ παρακοιμώμενου βλ. Oikonomidès, *Listes*, σελ. 305 μὲ τὴν εἰδικὴ βιβλιογραφία (σημ. 91 - 92).

2. Βλ. Guilland, *Recherches*, τ. I, σελ. 184, 295 καὶ σημ. 198, τ. II, σελ. 106. Τὸ χειρόγραφο τῆς Βατικανῆς δὲ μνημονεύει τὸν Χοιρινᾶ.

3. Βλ. γι' αὐτὸν Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 103, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Πρόσφατα ὁ W. Seibt (*Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich*, τ. I, Βιέννη 1978, ἀρ. 91, σελ. 212 - 213) δημοσίευσε μολυβδόβουλλο τοῦ 10ου αἰ., ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη ἐπιγραφή: *Σησηνίῳ β(ασιλικῷ) (πρωτο)σπαθ(α)ρ(ίῳ) (καὶ) ἐπὶ τ(ῆς) μεγάλ(ης) ἑτερ(εί)[ας]*. Ὁ ἐκδότης πιθανολογεῖ ἔτσι ὅτι ὁ Σισίνιος διατέλεσε καὶ μέγας ἑταιρειάρχης, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλειστεῖ.

4. Γιὰ τὸν Δαφνοπάτη βλ. πλέον J. Darrouzès - L. G. Westerink, *Théodore Daphnopatès, Correspondance*, Παρίσι 1978, σελ. 1 - 27· πρβλ. καὶ Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεών*, σελ. 26 σημ. 74.

πενίαν εἰς πλοῦτον μεταρρυθμίσῃ»[1]. Τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ ἀλληγορικὴ ἀναφορὰ στὸ πιττάκιο εἶναι πιθανότατα, ὅπως καὶ οἱ ἐκδότες εἰκάζουν, ὁ Σισίνιος[2], ἐνῶ ὁ Δαφνοπάτης — ἀντικαταστάτης τοῦ Σισίνιου ὡς ἔπαρχος τῆς Κωνσταντινούπολης — παρακλήθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἑρμηνεύσει τὸ «ὄνειρο»[3]. Εἶναι ἀκόμη γνωστὸ ὅτι ὁ Σισίνιος ἐπανέκτησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου, ἐνῶ ὁ Δαφνοπάτης ὀνομάστηκε μάγιστρος. Φαίνεται λοιπὸν πολὺ πιθανὸ ὅτι ἡ ἐκ νέου ἀνάληψη ἀπὸ τὸν Σισίνιο τοῦ ἐπαρχάτου ἔγινε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅπως πιστευόταν μέχρι τώρα[4].

Ἀνάμεσα στὶς διοικητικὲς ἀνακατατάξεις ποὺ ἔγιναν ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ εἶναι ὁ διορισμὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ὡς μαγίστρου καὶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Λέοντος ὡς μαγίστρου καὶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως. Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία γιὰ τὶς τοποθετήσεις αὐτὲς δὲν εἶναι ἐξακριβωμένη[5], καθὼς παρατηροῦνται παρεμφερεῖς ἀναδιαρθρώσεις καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογέννητου[6].

Τὸ σημαντικότερο, ἴσως, γεγονὸς τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Β' εἶναι ἡ ἀνάκτηση τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ (961). Φαίνεται ὅτι ὁ ρόλος ποὺ διαδραμάτισε ὁ Βρίγγας τόσο στὴν προετοιμασία τῆς ἐπιχείρησης ὅσο καὶ στὴν ἐξέλιξή της ὑπῆρξε ἀποφασιστικός, μολονότι ἐμπνευστὴς τῆς ἐκστρατείας δὲν ἦταν ὁ ἴδιος ἀλλὰ ὁ προσωπικός του ἀντίπαλος Βασίλειος Λακαπηνός. Ὅπως εἶναι γνωστό, στὸ ἐπίγραμμα ποὺ προτάσσεται τῶν «Ναυμαχικῶν» — τὰ ὁποῖα συντάχθηκαν ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Βασιλείου — ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη μνεία: *«. . . Χαμβδᾶν ἥττησας, Ἀράβων γένος ἐξενάριξας/ . . . Ἔνθεν δή, Βασίλειε, πέδον Κρήτης ἁλαπάξεις/καὶ γενεὴν ὀλέσεις Καρχηδονίων μεγαθύμων»*[7]. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἐπιγράμματος ταυτίστηκε σωστὰ μὲ τὸν Βασίλειο Λακαπηνὸ ἀπὸ τὸν Κυριακίδη, ὁ ὁποῖος χρονολόγησε ἔτσι μὲ ἀκρίβεια τὴ σύνθεση τῶν «Ναυμαχικῶν», ἑπομένως καὶ τὸ ἐπίγραμμα ποὺ ἀναφέραμε,

1. Darrouzès - Westerink, *Théodore Daphnopatès, Correspondance*, ἀρ. 15, σελ. 157, 28 - 31.
2. Ὅ.π., σελ. 20.
3. Ὅ.π., ἀρ. 16, σελ. 157 - 169.
4. Ὅ.π., σελ. 20.
5. Ἴσως μεταξὺ 959 - 960 (Djurić, *Foka*, ὅ.π., σελ. 253 - 254).
6. Βλ. τὶς παρατηρήσεις τοῦ P. Lemerle, *La Vie ancienne de Saint Athanase l'Athonite*, Le Millénaire du Mont Athos, τ. I, Chevetogne 1963, σελ. 94 - 96 καὶ σημ. 99· βλ. καὶ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 106 - 107 μὲ βιβλιογραφία.
7. Βλ. Στ. Π. Κυριακίδη, *Βυζαντιναὶ μελέται. III. Πότε συνεγράφησαν τὰ λεγόμενα Ναυμαχικὰ τοῦ Βασιλείου*, Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχ. Παν. Θεσ/νίκης 3 (1939), σελ. 283 - 288 καὶ εἰδικὰ σελ. 283 - 284. Πρβλ. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 214 - 215 καὶ Mazzucchi, *Dagli anni. . .* ὅ.π., σελ. 302 (ἰταλικὴ μετάφραση).

μεταξὺ 958 καὶ 959[1]. Ἀντίθετα ὁ Mazzucchi τὸ τοποθετεῖ μεταξὺ 958 καὶ 960, δηλ. λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς ἐκστρατείας τῆς Κρήτης[2]. Ὁ Βασίλειος ὅμως εἶχε ἤδη τότε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ φαίνεται ἀπίθανο νὰ σχεδίαζε τὴν ἐκστρατεία στὴν Κρήτη καὶ συνάμα νὰ ἐξυμνεῖται[3]. Ὅπως ἄλλωστε παρατήρησε πάλι ὁ Κυριακίδης[4], πρέπει νὰ συνδυαστεῖ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἐμπνευστῆ τῆς ἐκστρατείας Βασιλείου μὲ τὴν ἀνάθεση τῆς ἀρχηγίας της στὸν Νικηφόρο Φωκᾶ.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Βρίγγα σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἐπιχείρησης τῆς Κρήτης ἦταν καθοριστική, ὅπως προμνημονεύσαμε, καὶ ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ συμφωνοῦν ὅλες οἱ πηγές[5]. Μάλιστα ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη παραδίδει καὶ ὁλόκληρο τὸ κείμενο λόγου ποὺ ἐκφώνησε(;) ὁ Βρίγγας μπροστὰ στὸν Ρωμανό, ὅπου τονίζεται ἡ σημασία τῆς ἐκστρατείας καὶ γίνεται θερμὴ εἰσήγηση γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀρχηγίας της ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ[6]. Παραδίδεται ἀκόμη ὅτι κατὰ τὴν παραμονὴ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων στὴν Κρήτη δημιουργήθηκε πρόβλημα ἀνεφοδιασμοῦ τους[7], ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἦταν ἄσχετο μὲ τὴ σιτοδεία ποὺ ἐμφανίζεται ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ στὸ Βυζάντιο· ἡ τιμὴ τοῦ σίτου, ποὺ συνήθως ἦταν 12 μόδιοι τὸ νόμισμα, ἔφτασε στοὺς 1 - 4 μοδίους τὸ νόμισμα[8], μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανιστοῦν ἐπισιτιστικὰ προβλήματα, ἀποκρύψεις τροφίμων κλπ. Ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη καὶ ὁ Vat. gr. 163 τονίζουν ὅτι ἡ ἄμεση ἀντίδραση τοῦ Βρίγγα συνέτεινε ὥστε νὰ ἐλεγχθεῖ ἡ κατάσταση ἔγκαιρα καὶ συνάμα νὰ τροφοδοτηθοῦν μὲ τὰ ἀναγκαῖα τὰ στρατεύματα στὴν Κρήτη[9].

Τὸ 961 ὁ Βρίγγας τιμώρησε αὐστηρὰ τοὺς ὀργανωτὲς συνωμοσίας ποὺ ἐκδηλώθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὰ κείμενα τοῦ «κύκλου» τοῦ Λογοθέτη — Συν. τοῦ Θεοφάνη, Vat. gr. 163, Ψευδοσυμεὼν — ἀναφέρουν ἐνδεικτικὰ τὸ συμβάν, μνημονεύοντας μόνο τὸν μάγιστρο Βασίλειο Πετεινό, ὁ ὁποῖος *«ὑπο-*

1. Κυριακίδη, ὅ.π., σελ. 287. Τὴν ἄποψη τοῦ Κυριακίδη δέχεται καὶ ὁ Brokkaar, ὅ.π., σελ. 215.

2. Mazzucchi, *Dagli anni*, σελ. 303.

3. Πρβλ. Cavallo, *Die Bibel...*, ὅ.π., σελ. 26 σημ. 113.

4. Κυριακίδη, ὅ.π., σελ. 287 σημ. 3.

5. Ν. Μ. Παναγιωτάκη, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος καὶ τὸ ποίημα αὐτοῦ «Ἅλωσις τῆς Κρήτης»*, Ἡράκλειο 1960, σελ. 72.

6. Συν. Θεοφ. 475, 3 - 14 (Bonn). Πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, *Προβλήματα τῆς ἐν Κρήτῃ ἀραβοκρατίας (826 - 961 μ.Χ.)*, ΕΕΒΣ 30 (1960 - 61), σελ. 30.

7. Παναγιωτάκη, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος...*, ὅ.π., σελ. 71 - 72.

8. Ψευδοσυμεὼν 759, 12 - 16 (Bonn). Πρβλ. A. Andréadès, *De la monnaie et de la puissance d'achat des métaux précieux dans l'Empire Byzantin*, Byzantion 1 (1924), σελ. 93 καὶ G. Ostrogorsky, *Löhne und Preise in Byzanz*, BZ 32 (1932), σελ. 320 - 322.

9. Συν. Θεοφ. 480, 18 - 21 (Bonn) καὶ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 98. 19, 9 - 11, Βλ. καὶ Παναγιωτάκη, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος*, σελ. 72.

θήκη τινῶν κακοσυμβούλων μοῦλτον ἐμελέτησεν» [1]. Ἀλλὰ ὁ Σκυλίτζης (250 - 251 Thurn) εἶναι λεπτομερέστερος καὶ κάνει λόγο καὶ γιὰ τὰ ἄλλα πρόσωπα ποὺ εἶχαν ἀναμιχθεῖ στὴ συνωμοσία: πρόκειται γιὰ τὸν πατρίκιο Πασχάλιο, τὸν ἐπίσης πατρίκιο Βάρδα «τὸν τοῦ Λιβὸς» καὶ τὸν Νικόλαο Χαλκούτζη. Σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Σκυλίτζη ἐπιδίωξη τῶν συνωμοτῶν ἦταν ἡ καθαίρεση τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἡ ἄνοδος στὸ θρόνο τοῦ Βασιλείου Πετεινοῦ.

Γιὰ τὸν πατρίκιο Πασχάλιο παραμένουν ἀκόμη ἄλυτα ὁρισμένα προσωπογραφικὰ προβλήματα. Συγκεκριμένα ὁ Adontz θεώρησε [2] — καὶ ὁ Guilland συμφώνησε ἀργότερα [3] — ὅτι Πασχάλιος, πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Λογγιβαρδίας, προσωπικότητα ἰδιαίτερα γνωστή [4], ὁ πατρίκιος Πασχάλιος καὶ ὁ «ἀπὸ στρατηγῶν» Πασχάλιος, ποὺ συντάχθηκε μὲ τὸν Βρίγγα καὶ πολέμησε ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ τὸ καλοκαίρι 963 [5], εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο μάλιστα ἀνήκει στὴ γνωστὴ ἀρμενικὴ οἰκογένεια τῶν Κρηνιτῶν. Ἡ Falkenhausen ἔχει δείξει ὅμως, πολὺ σωστά, ὅτι ὁ στρατηγὸς Πασχάλιος δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸν Κρηνίτη, τὸν ὁποῖο διαδέχτηκε στὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ Καλαβρίας, καὶ ὅτι ὁ Adontz παρερμήνευσε τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Σκυλίτζη [6]. Ἐπιπλέον, εἶναι δύσκολο νὰ γίνει ἀποδεκτὸ ὅτι ὁ Πασχάλιος ποὺ καταδιώχθηκε ἀπὸ τὸν Βρίγγα τὸ 961, μάχεται μαζὶ μὲ τὸν Βρίγγα ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ δύο μόλις χρόνια ἀργότερα. Ὑπάρχει ἐπίσης χρονικὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὰ ἀξιώματα· ὁ πατρίκιος Πασχάλιος δὲν μπορεῖ νὰ ἐμφανίζεται ἀμέσως ὡς «ἀπὸ στρατηγῶν» τὸ 963. Πιστεύω λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ ταυτιστοῦν, μὲ κάποια ἐπιφύλαξη ἴσως, εἶναι ὁ στρατηγὸς Λογγιβαρδίας Πασχάλιος μὲ τὸν συνώνυμό του πρώην στρατηγὸ τοῦ 963 [7], ἐνῶ ὁ πατρίκιος Πασχάλιος εἶναι ξεχωριστὸ πρόσωπο.

Παρόμοια προβλήματα ταύτισης ἔχουν δημιουργηθεῖ καὶ μὲ τὸν πατρίκιο Βάρδα «τοῦ Λιβός». Συγκεκριμένα στὸ κεφάλαιο ἀρ. 43 τοῦ «Πρὸς τὸν ἴδιον

1. Συν. Θεοφ. 479, 12 - 14 (Bonn), Ψευδοσυμεὼν 759, 17 - 19 (Bonn). Ἐπισημαίνουμε ὅτι γιὰ ἕνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὁ Βασίλειος Πετεινὸς ταυτιζόταν μὲ τὸν Βασίλειο Λακαπηνό· βλ. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 204 σημ. 3 (205).

2. N. Adontz, *Les Taronites en Arménie et à Byzance*, Études Armeno-Byzantines, Λισαβώνα 1965, σελ. 227 - 228. Τὴν ταύτιση τοῦ Adontz δέχεται καὶ ὁ A. P. Každan, *Armjane v sostave gospodstvujuščego klassa vizantijskoj imperii v XI - XII v.*, Ἐρεβὰν 1975, σελ. 11 ἀρ. 2.

3. *Recherches*, τ. II, σελ. 192 - 193, τὸν διαχωρίζει ὅμως ἀπὸ τὸν Κρηνίτη (βλ. παρακ.).

4. Βλ. σχετικὰ Vera von Falkenhausen, *Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft in Süditalien vom 9. bis ins 11. Jahrhundert*, Wiesbaden 1967, σελ. 80, 98 - 99.

5. Βλ. παρακάτω σελ. 104 σημ. 1.

6. Falkenhausen, *Untersuchungen...*, ὅ.π., σελ. 98.

7. Βλ. καὶ A. Pertusi, *Contributi alla storia dei temi bizantini dell'Italia Meridionale*, Atti del III Congresso Internazionale di Studi sull'Alto Medioevo, Spoleto 1958, σελ. 510 καὶ Falkenhausen, σελ. 80.

υἱὸν Ρωμανὸν» ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀναφέρει ὀνομαστικὰ τὸν πρωτοσπαθάριο Κωνσταντῖνο καὶ δομέστικο τῆς ὑπουργείας *«. . . ὁ τοῦ Λιβός, ὁ νῦν ἀνθύπατος, πατρίκιος καὶ μέγας ἑταιρειάρχης»*[1]. Τὸ κεφάλαιο ὅμως αὐτὸ τοῦ ἔργου ἔχει γραφτεῖ τὸ 952[2] ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος Λὶψ σκοτώθηκε σὲ μάχη τὸ 917[3]. Ὁ Runciman σχολιάζοντας τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα προσπάθησε νὰ ὑπερπηδήσει τὴ δυσκολία ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ Πορφυρογέννητος «. . . probably meant to say the father of the present patrician, proconsul etc. (and) the patrician was perhaps Bardas Lips»[4], γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη ἀναγραφή. Πιθανότερη φαίνεται ἡ ὑπόθεση τῶν Mango καὶ Hawkins ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑπέπεσε σὲ ἀναχρονισμὸ χρησιμοποιώντας σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ παλαιότερο ἔγγραφο, χωρὶς νὰ προβεῖ στὶς ἀναγκαῖες διορθώσεις[5]. Πάντως δὲν ὑπάρχει καμιὰ μνεία ποὺ νὰ βεβαιώνει ὅτι ὁ Βάρδας Λὶψ διατέλεσε ἀνθύπατος ἢ μέγας ἑταιρειάρχης, καὶ αὐτὸ φυσικὰ ἐνισχύει τὴν ἄποψη γιὰ ἀναχρονισμό.

Ὅπως βεβαιώνει ὁ Σκυλίτζης, ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε στὸν Βρίγγα ἀπὸ κάποιον Ἰωαννίκιο *«τῷ γένει Σαρακηνόν»*[6], ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ συνώνυμό του βασιλικὸ σπαθαροκανδιδᾶτο καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκειακοῦ βεστιαρίου, τὸν ὁποῖο πρόσφατα ἀποκάλυψε ἡ ἔρευνα τοῦ Seibt[7]. Ἀπὸ τοὺς συνωμότες ὁ Βασίλειος Πετεινὸς ἐκτελέστηκε στὴν Προικόννησο, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι διαπομπεύτηκαν, ἐξορίστηκαν κι ἔγιναν μοναχοί, ἂν καὶ μετὰ ἀπὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα ὁ Ρωμανὸς τοὺς ἀνακάλεσε ἀπὸ τὴν ἐξορία[8].

Ἡ ρήξη ὅμως τοῦ Βρίγγα μὲ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ προβάλλεται στὶς πηγὲς μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν τελευταῖο τὸν Μάρτιο 961. Τὰ κεί-

1. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν 190. 43, 43 - 45 (Moravcsik - Jenkins).

2. S. Runciman, *Const. Porphyrogenitus, de Administrando Imperio, v. II, Commentary*, Λονδίνο 1962, σελ. 157.

3. Guilland, *Recherches*, τ. II, σελ. 188 - 189.

4. Runciman, ὅ.π., σελ. 163.

5. C. Mango - E. J. W. Hawkins, *Additional Notes, Constantine Lips*, DOP 18 (1964), σελ. 299 - 300. Ἀναχρονισμοὺς στὸν Πορφυρογέννητο ἔχει ἐπισημάνει καὶ ὁ N. Oikonomidès, *Constantin VII Porphyrogénète et les thèmes de Céphalonie et de Longobardie*, REB 23 (1965), σελ. 118 - 123 (=*Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe - XVe 5)*, Λονδίνο 1976 ⟨Var. Reprints⟩ ἀρ. XI).

6. Σκυλίτζης 251, 69 - 70 (Thurn).

7. Seibt, *Die byzantinischen Bleisiegel. . .*, ὅ.π., ἀρ. 70, σελ. 184 - 185.

8. Σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Σκυλίτζη (251, 79 - 86 Thurn) μόλις ἐξαρθρώθηκε ἡ συνωμοσία τοῦ Βασιλείου Πετεινοῦ, ὁ Ρωμανὸς Σαρωνίτης, γαμπρὸς τοῦ πρώην αὐτοκράτορα Ρωμανοῦ Α' Λακαπηνοῦ, *«. . . μὴ τὰ ὅμοια καὶ αὐτὸς πάθοι φοβηθεὶς»* κατέφυγε στὴ μονὴ τῶν Ἐλεγμῶν ὅπου καὶ ἔγινε μοναχός. Βλ. σχετικὰ καὶ C. Mango, *The Monastery of St. Abercius at Kurşunlu (Elegmi) in Bithynia*, DOP 22 (1968), σελ. 169 - 176 καὶ εἰδικὰ σελ. 175.

μενα τοῦ «κύκλου» τοῦ Λογοθέτη τηροῦν σιγή, ἀλλὰ ὑπάρχουν ὁρισμένες μαρτυρίες ἀπὸ τὰ ἀντιφωκαδικὰ ἔργα· συγκεκριμένα ὁ Σκυλίτζης ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ Νικηφόρος ἤθελε νὰ παραμείνει στὴν Κρήτη καὶ μετὰ τὴν ἅλωση τοῦ Χάνδακα μὲ σκοπὸ νὰ ἐμπεδώσει τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία στὴ νῆσο ἀλλὰ ἀνακλήθηκε ἐσπευσμένα ἀπὸ τὸν Ρωμανὸ *«ταῖς τοῦ Ἰωσὴφ ὑποθήκαις»*, διότι ὑπῆρχε παλαιὸς χρησμὸς ποὺ τόνιζε ρητὰ ὅτι ὁ ἐκπορθητὴς τῆς Κρήτης *«ἐξ ἀνάγκης βασιλεύσει Ρωμαίων»*[1]. Τὰ λεγόμενα τοῦ Σκυλίτζη ἐπαναλαμβάνουν ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Γλυκᾶς[2]. Ἐπιπλέον καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ χρονογράφοι ἀποσιωποῦν τὸ θρίαμβο τοῦ Νικηφόρου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ παραδίδουν ὅτι δὲν ἐπετράπη στὸν Φωκᾶ, παρὰ τὴ νίκη του, νὰ ἐπιστρέψει στὴ βασιλεύουσα ἀλλὰ *«. . . ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκελεύσθη παραγενέσθαι μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ»*[3]. Παρόλα αὐτὰ ὁ θρίαμβος τοῦ Φωκᾶ ἔχει ἀποδειχθεῖ ἱστορικὰ — τὸν μνημονεύουν ὁ Vaticanus gr. 163, ὁ Ψευδοσυμεὼν καὶ ὁ Λέων ὁ Διάκονος[4] — μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ὑπῆρξε κατώτερος σὲ λαμπρότητα καὶ ἐπίδειξη πλούτου ἀπ' ὅ,τι θὰ ἐπέβαλε παρόμοιο συμβάν.

Ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων ἦταν ἔκτοτε ραγδαία. Ὁ Φωκᾶς ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Δεκέμβριο 961 μὲ σκοπὸ τὴν καταδίωξη ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία τοῦ ἡγεμόνα τῶν Χαμδανιδῶν Sayf-ad-dawla. Ἡ ἐκστρατεία εἶχε λαμπρὰ ἀποτελέσματα: κυριεύτηκαν πολλὲς σημαντικὲς πόλεις μὲ τελευταία τὴν ἴδια τὴν πρωτεύουσα τοῦ Χαμβδᾶ, τὸ Χαλέπι (23 Δεκεμβρίου 962). Εἶναι πάντως ἀξιοπερίεργο ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἔμειναν στὸ Χαλέπι ἐννέα μόνον ἡμέρες μετὰ τὴν ἐκπόρθησή του, ποὺ σημαίνει ἐνδεχομένως ὅτι ὁ Νικηφόρος τὸ ἐγκατέλειψε γιατὶ ἤθελε νὰ παρακολουθήσει ἀπὸ κοντὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Βρίγγα στὴν Κωνσταντινούπολη[5].

Σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου *«. . . ἄρτι δὲ με σοῦντι τὴν ὁδοιπορίαν τῷ στρατηγῷ φήμη τις ὑπηντίαζε, τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν τοῦ ἄνακτος Ρωμανοῦ διαγγέλλουσα. ὁ δὲ . . . ἐκταραχθείς, ἐπέσχε τὴν διαπορείαν»*[6]. Ὁ Νικηφόρος παρέμεινε στὴν Κιλικία ἀναμένοντας τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ρωμανοῦ — 15 Μαρτίου 963[7] — ὁ πατριάρχης Πολύευκτος καὶ ἡ σύγκλητος πρωτοστάτησαν στὴν ἀναγόρευση τῶν

1. Σκυλίτζης 250, 43 - 47 (Thurn). Ἀπὸ τὸν «κύκλο» τοῦ Λογοθέτη τὸ χρησμὸ μνημονεύουν ἡ Συν. Θεοφ. 474, 22 - 475, 1 (Bonn) καὶ ὁ Vaticanus gr. 163 (Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 98. 18, 15 - 16).

2. Βλ. σχετικὰ Παναγιωτάκη, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος*, σελ. 39.

3. Σκυλίτζης 252, 20 - 21 (Thurn).

4. Παναγιωτάκη, ὅ.π., σελ. 87· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ· 99. 21, 6 - 8 καὶ 113.

5. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ βλ. Markopoulos, ὅ.π., σελ. 113 κ.ἑξ.

6. Λέων ὁ Διάκονος 30, 9 - 12 (Hase).

7. Βλ. Περὶ βασιλείου τάξεως I, 433, 15 - 16 (Reiske)· Σκυλίτζης 253, 30 - 32 (Thurn). Πρβλ. καὶ Schreiner, ὅ.π., τ. II, σελ. 130.

δύο μικρῶν τέκνων τοῦ Ρωμανοῦ σὲ αὐτοκράτορες. Παραμένει ἀκόμη ἀδιευκρίνιστη ἡ νομικὴ «θέση» τῆς μητέρας τους Θεοφανῶς γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε ἀπὸ τὶς 15 Μαρτίου 963 μέχρι τὴν ἄνοδο τοῦ Φωκᾶ στὸ θρόνο, στὶς 15 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους. Οἱ πηγὲς παρέχουν ἀνεπαρκεῖς μαρτυρίες[1]. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δηλώνεται κατηγορηματικὰ εἶναι ὅτι στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Βρίγγας εἶχε ὁλοκληρωτικὰ τὴν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους[2]. Ἀπὸ τὶς πηγές, μόνον ὁ Vaticanus gr. 163 παραδίδει τὰ ὀνόματα δύο ἀξιωματούχων οἱ ὁποῖοι συνέπρατταν μὲ τὸν παρακοιμώμενο στὴ διοίκηση τῶν κοινῶν· πρόκειται γιὰ τὸν μάγιστρο, ραίκτωρα καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαὴλ καὶ τὸν πατρίκιο καὶ πρωτοασηκρήτη Συμεών, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν πολὺ γνωστὸ Συμεὼν Λογοθέτη[3].

Τὸν Ἀπρίλιο 963 ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε, ὅπως εἶναι γνωστό, στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου καὶ τέλεσε μεγαλοπρεπέστατο θρίαμβο. Ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό, τὸν ἐπονόμασαν *«... νικητὴν καὶ πάντες οὕτως ἠγάπησαν τὸν ἀριστέα ὡς οἰκείαν ψυχήν»*[4]. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ Βρίγγας — παρὰ τὴ διαφορετικὴ μαρτυρία τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς[5] — ἀντιτάχθηκε στὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Φωκᾶ στὴν Κωνσταντινούπολη[6]. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ συνάγεται ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Ζωναρᾶ, ὅτι δηλ. ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε στὴ βασιλεύουσα ὕστερα ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς Θεοφανῶς[7]· δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχαν ἀρχίσει καὶ οἱ δύο διαβουλεύσεις σχετικὲς μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων, μὲ προφανὴ σκοπὸ

1. Βλ. τὸ σχολιασμὸ τῆς Αἰκατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον*, Σύμμεικτα 2 (1970), σελ. 62 - 64.

2. *«... Κατέλειπεν δὲ καὶ τὸν παρακοιμώμενον Ἰωσὴφ οἰκονομοῦντα τὰ τοῦ κοινοῦ πράγματα»* (Περὶ βασιλείου τάξεως I, 433, 19 - 20 (Reiske). *«... Ἐν δὲ τῷ παλατίῳ κατελείφθησαν ... ἥ τε Θεοφανὼ αὐγοῦστα... Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος, τῇ σπουδῇ καὶ συνέσει... Ἰωσὴφ παρακοιμωμένου τοῦ τὸ ὑπήκοον ἐν δικαιοσύνῃ διέποντος»* (Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100. 23, 1 - 4). *«... Μετὰ δὲ τὸν Ρωμανὸν διαδέχεται τὴν βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος... σὺν Θεοφανῷ τῇ μητρί... σὺν Ἰωσὴφ τῷ Βρίγγα τότε παραδυναστεύοντι»* (Vindobonensis hist. gr. 40, f. 323· βλ. παραπάνω σελ. 88).

3. Βλ. σχετικὰ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100. 23, 16 - 19, 118.

4. Ὅ.π., σελ. 100. 23, 9 - 10. Πρβλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 32, 7 - 10 (Hase), Σκυλίτζη 254, 47 - 52 (Thurn) καὶ Ζωναρᾶ IV, 74, 23 - 27 (Dindorf). Τότε θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ καὶ ἡ ἐκφώνηση μπροστὰ στὸν Φωκᾶ τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Διακόνου «Ἅλωσις τῆς Κρήτης»· βλ. Παναγιωτάκη, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος*, σελ. 17.

5. *«... Τότε δὴ τότε διὰ γραφῆς αὐτῶν (=Θεοφανὼ καὶ Βρίγγας) διωρίσαντο... Νικηφόρον ἐν τῇ πόλει παραγενέσθαι»*· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100, 23, 4 - 6.

6. Κατηγορηματικὸς ὁ Σκυλίτσης 254, 48 - 49 (Thurn).

7. Ζωναρᾶς IV, 74, 23 - 25 (Dindorf)· πρβλ. Schlumberger, *Nicéphore Phocas*, σελ. 263 καὶ σημ. 1 (264) καὶ Markopoulos, ὅ.π., σελ. 117 - 118.

τὸν παραμερισμὸ τοῦ Βρίγγα καὶ τὴν ἀκώλυτη ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Φωκᾶ.

Ὁ Φωκᾶς παρέμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη ἕνα δίμηνο περίπου. Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν περίοδο ὁ Βρίγγας, ἐπειδὴ φοβόταν τὸ εὐρύτατο ἔρεισμα τοῦ Νικηφόρου στὸ στράτευμα, τὸν ἀντίκτυπο ποὺ εἶχαν τὰ κατορθώματά του στὰ λαϊκὰ στρώματα ἀλλὰ καὶ τὴ φιλαρχία του, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται, ἐπιχείρησε νὰ τὸν τυφλώσει. Ὁ Φωκᾶς ὅμως πληροφορήθηκε τὰ σχέδια τοῦ παρακοιμώμενου καὶ κατέφυγε στὸν πατριάρχη Πολύευκτο, ποὺ ἀντέδρασε ἀμέσως καλώντας τὴ σύγκλητο σὲ συνεδρίαση[1]. Ὁ Λέων ὁ Διάκονος παραδίδει ὅτι ὁ πατριάρχης, ἀφοῦ ἐγκωμίασε μὲ θερμὰ λόγια τὸν Νικηφόρο, εἰσηγήθηκε νὰ ὀνομαστεῖ ὁ Φωκᾶς «... *αὐτοκράτωρ, στρατηγός, καὶ τὰς τῆς Ἀσίας δυνάμεις ἐγχειρίσαι αὐτῷ*»[2]. Ἡ σύγκλητος δέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ Πολύευκτου καὶ ἡ ἀπόφασή της αὐτὴ ἔμελλε νὰ ἔχει καθοριστικὴ σημασία γιὰ τὴ μετέπειτα ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων[3].

Ὅταν ἀναχώρησε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μὲ κατεύθυνση τὴν Καππαδοκία — «*ἦρος μεσοῦντας*» σύμφωνα μὲ τὸν Λέοντα τὸν Διάκονο[4] — ἄρχισε ὁ Βρίγγας νὰ ἐξυφαίνει τὴ συνωμοσία ἐναντίον του[5]. Ὀργάνωσε ἀπὸ αἰχμαλώτους Ἄραβες ἔμπιστη προσωπικὴ φρουρὰ[6] καὶ συνάμα φρόντισε νὰ καλλιεργήσει δυσαρέσκεια στὸ στράτευμα. Εἶναι γνωστὸ-νέα μαρτυρία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἱστορικὸ ἔργο τοῦ Ψελλοῦ τὸ ἐπιβεβαιώνει[7] — ὅτι ὁ Φωκᾶς εἶχε ἐπιτύχει νὰ δημιουργήσει περίπου προσωπικὸ στρατό, ὁ ὁποῖος τὸν ἀκολουθοῦσε παντοῦ· φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς προκάλεσε κάποια δυσφορία στὰ Μακεδονικὰ τάγματα, πράγμα ποὺ ἐκμεταλλεύτηκε κατάλληλα ὁ Βρίγγας[8]. Φρόντισε ἀκόμη νὰ προσεταιριστεῖ, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, ἕνα πρόσωπο μὲ σημαντικὴ αἴγλη, τὸν κατεπάνω τῆς

1. Λέων ὁ Διάκονος 32, 10 - 33, 12 (Hase).

2. 34, 7 - 8 (Hase).

3. Ὁ Σκυλίτζης καὶ ὁ Ζωναρᾶς δὲν ἀναφέρουν τίποτε γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ Βρίγγα νὰ τυφλώσει τὸ Φωκᾶ· ἀντίθετα καὶ οἱ δύο τονίζουν ὅτι ὁ Φωκᾶς ἐξαπάτησε τὸν Βρίγγα βεβαιώνοντάς τον ὅτι δὲν ἔχει βλέψεις γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ παραμένει πάντα μοναχός (Σκυλίτζης 254, 52 - 255, 65 (Thurn) καὶ Ζωναρᾶς IV, 74, 27 - 75, 11 (Dindorf).

4. 35, 1 (Hase).

5. Ἐκείνη τὴν περίοδο ἀνανεώθηκε καὶ ἡ συνθήκη εἰρήνης μὲ τὴ Βουλγαρία (Dölger, *Regesten*, ἀρ. 694). Ἐπισημαίνουμε ὅτι ὁ Βρίγγας διέταξε νὰ γίνει εὐνοῦχος ὁ νεαρὸς Ρωμανός, ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο γιοὺς τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βουλγάρων Πέτρου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δοθεῖ στὸ Βυζάντιο ὡς ὅμηροι γιὰ τὴ σύναψη τῆς εἰρήνης. Βλ. Σκυλίτζη 328, 67 - 68 (Thurn).

6. Βλ. M. Canard, *Quelques «à côté» de l'histoire des relations entre Byzance et les Arabes,* Studi Medievali in onore di Giorgio Levi Della Vida, Ρώμη 1956, σελ. 109 (=*Byzance et les Musulmans du Proche Orient*, Λονδίνο 1973 (Var. Reprints), ἀρ. XV).

7. Βλ. Sinaiticus gr. 482 (1117), f. 275, ὅπου γίνεται εἰδικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐκγύμναση ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ τοῦ προσωπικοῦ του στρατοῦ.

8. Βλ. Schlumberger, *Nicéphore Phocas*, σελ. 292 σημ. 1.

Δύσεως Μαριανὸ Ἀργυρό, νικητὴ τῶν Οὔγγρων τὸ 961[1], προσφέροντάς του τὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο ἂν ἐπιτύγχανε νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ πράγματα τὸν Φωκᾶ. Τὸ ἑπόμενο βῆμα τοῦ Βρίγγα ἦταν νὰ στείλει ἐπιστολὲς σὲ δύο ἐμπίστους τοῦ Νικηφόρου, τὸν Ἰωάννη Τζιμισκὴ καὶ τὸν Ρωμανὸ Κουρκούα (πίν. 1)[2]. Ὁ Σκυλίτζης παραδίδει ὅτι «. . . *ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων ὑπῆρχεν οὗτος. εἰ διαναστάντες καθαιρήσουσι τὸν Φωκᾶν καὶ μοναχὸν ἀποκείρουσιν, ἢ τρόπον ἄλλον ἐκ μέσου ποιήσουσι, τὴν μὲν τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς μεγίστην ἀρχὴν λήψεται ὁ Ἰωάννης, τὴν δὲ τοῦ δομεστίκου τῆς δύσεως ὁ Ρωμανός*»[3]. Οἱ ἐνέργειες ὅμως τοῦ Βρίγγα ἔφεραν ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Καὶ οἱ δύο ἀξιωματοῦχοι γνωστοποίησαν στὸν Φωκᾶ τὸ περιεχόμενο τῶν γραμμάτων ποὺ εἶχαν λάβει, καὶ τὸν πίεσαν νὰ ἐνεργήσει μὲ ταχύτητα ἐναντίον τοῦ παρακοιμώμενου, ὅπως κι ἔγινε[4]. Στὶς 2 Ἰουλίου 963 ὁ Φωκᾶς, ἑκὼν ἄκων ἂν πιστέψουμε τὸν Λέοντα τὸν Διάκονο[5], ἀναγορεύεται αὐτοκράτορας ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς. Ἀμέσως ἀπευθύνει ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πατριάρχη Πολύευκτο, τὸν ἴδιο τὸν Βρίγγα καὶ τὴν σύγκλητο ζητώντας τους νὰ τὸν δεχτοῦν ὡς «. . . *αὐτοκράτορα περιφρουρήσοντα. . . τοὺς τοῦ ἄνακτος Ρωμανοῦ παῖδας*»[6]. Βαδίζει ὅμως καὶ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινούπολης ὅπου θὰ φτάσει ἀρχὲς Αὐγούστου.

Στὴν πρωτεύουσα ὁ Βρίγγας, ποὺ δὲν ἀνέμενε, ὅπως φαίνεται, ἀνάλογη ἐξέλιξη, προετοιμάζει τὴν ἄμυνά του ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου. Ὁ λαὸς ὅμως, πάντοτε εὐνοϊκὰ διακείμενος πρὸς τοὺς Φωκάδες, δὲν πειθαρχεῖ στὰ κελεύσματα

1. Γιὰ τὴ σημαντικὴ αὐτὴ προσωπικότητα βλ. J.-F. Vannier, *Familles Byzantines. Les Argyroi (IX-XII siècles)*, Παρίσι 1975, σελ. 30-32· πρβλ. καὶ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 101. Μὲ τὸν Ἀργυρὸ συνέπραξαν ὁ πρώην στρατηγὸς Πασχάλιος (βλ. παραπάνω σελ. 99) καὶ ὁ Νικόλαος Τορνίκης γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Adontz, *Les Taronites*. . . ὅ.π., σελ. 251-252 καὶ Každan, *Armjane*. . . ὅ.π., σελ. 47-48.

2. Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὸν καθηγητὴ κ. Μ. Ι. Μανούσακα ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ παραχωρήσει φωτογραφίες τεσσάρων μικρογραφιῶν τοῦ χφ. τοῦ Σκυλίτζη τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης. Βλ. A. Grabar-M. Manoussacas, *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque Nationale de Madrid*, Βενετία 1979, fig. 179 (fol. 143v), fig. 180 (fol. 144b), fig. 181 (fol. 144va) καὶ fig. 182 (fol. 144vb),

3. Σκυλίτζης 256, 93-97 (Thurn)· πρβλ. καὶ Λέοντα τὸν Διάκονο 37, 23-38, 13 (Hase), ὁ ὁποῖος ὅμως δὲ μνημονεύει τὸν Κουρκούα.

4. Βλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 38, 14-40, 10 (Hase) καὶ Σκυλίτζη 256, 2-5 (Thurn).

5. Σχολιασμὸς τοῦ γεγονότος ἀπὸ τὸν Ν. Μ. Παναγιωτάκη, *Ἡ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν Πλευστῶν. Συμβολὴ στὰ γενεαλογικὰ τῶν Φωκάδων*, Δωδώνη 1 (1972), σελ. 245 σημ. 1. Ἡ ἀναγόρευση τοῦ Νικηφόρου μνημονεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Bar Hebraeus I, 169 (Budge), ὁ ὁποῖος τὴν ἀποδίδει σὲ πρωτοβουλία τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τῶν εὐγενῶν.

6. Λέων ὁ Διάκονος 45,3-5 (Hase)· πρβλ. καὶ Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον*, ὅ.π., σελ. 64.

τοῦ παρακοιμώμενου καὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν ὀλιγάριθμη καὶ ὄχι ἰδιαίτερα ἰσχυρὴ ὁμάδα[1]. Ἐπακολούθησε ἀνταρσία ἐναντίον τοῦ Βρίγγα, στὴν ὁποία συμμετεῖχε ἐνεργὰ ὁ πρώην παρακοιμώμενος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Βρίγγα Βασίλειος Λακαπηνός[2]. Ὁ τελευταῖος ἐξόπλισε στὶς 9 Αὐγούστου μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ φίλους, συγγενεῖς καὶ οἰκείους — ὁ Λέων ὁ Διάκονος ἀνεβάζει τὸν ἀριθμό τους σὲ τρεῖς χιλιάδες — καὶ μὲ τὴ σύμπραξη τοῦ πραιπόσιτου Ἰωάννη[3], τοὺς προέτρεψε νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀντιπάλου του καὶ νὰ λεηλατήσουν τὶς περιουσίες τους (πίν. 3)[4]. Ἔσχατο μέτρο τοῦ Βρίγγα, ποὺ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα, ἦταν ἡ διαταγή του πρὸς τοὺς ἀρτοποιοὺς νὰ μὴν παρασκευάσουν ψωμὶ τὶς ἡμέρες τῆς ἀναταραχῆς (πίν. 4)[5]. Οἱ συμπλοκὲς συνεχίστηκαν πεισματικὲς καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές. Ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Βασιλείου τὰ στρατεύματα τοῦ Φωκᾶ ἄρχισαν νὰ εἰσέρχονται στὴν Κωνσταντινούπολη χωρὶς νὰ προβληθεῖ ἀντίσταση, ἐνῶ ὁ Μαριανὸς Ἀργυρός, ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων τοῦ παρακοιμώμενου, σκοτώνεται ἀπὸ κεραμίδι ποὺ ἔπεσε στὸ κεφάλι του[6]. Ὁ Βρίγγας ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον ἄλλα περιθώρια καὶ καταφεύγει ἱκέτης στὴν Ἁγία Σοφία[7]. Στὶς 16 Αὐγούστου 963 ὁ Φωκᾶς στέφεται αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸν πατριάρχη Πολύευκτο[8]. Ὁ Βρίγγας ἐξορίζεται στὴν Παφλαγονία καὶ μετὰ

1. Βλ. Ἀ γ γ ε λ ί δ η, *Ἡ χρονολόγηση καὶ ὁ συγγραφέας...*, ὅ.π., σελ. 44 κ.ἑξ.

2. Πρβλ. B r o k k a a r, *Basil Lacapenus*, σελ. 217 - 218. Στὴν Κωνσταντινούπολη βρίσκονταν τότε ὁ πατέρας τοῦ Φωκᾶ Βάρδας καὶ ὁ ἀδελφός του Λέων. Ὁ Βάρδας ἔσπευσε καὶ *«... ἱκέτης εἰσέρχεται πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν»* (Σκυλίτζης 257,25 (Thurn) (πίν. 2) ἐνῶ ὁ Λέων ἐπέτυχε νὰ διαφύγει στὴ μικρασιατικὴ ἀκτὴ καὶ νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ ἀδελφοῦ του.

3. Περὶ βασιλείου τάξεως I, 437, 22 (Reiske). Πρβλ. καὶ S e i b t, *Die byzantinischen Bleisiegel*, ἀρ. 46, σελ. 152 - 154.

4. Βλ. σχετικὰ B r o k k a a r, *Basil Lacapenus*, σελ. 218· πρβλ. D j u r i ć, *Porodića Foka*, σελ. 257. Γιὰ τὴν προέλευση τῶν ἔνοπλων αὐτῶν ὁμάδων τοῦ Βασιλείου βλ. M. J. S j u z j u m o v, *Remeslo i torgovlja v Konstantinopole v načale X veka*, Viz. Vrem. 4 (1951), σελ. 11 - 41 καὶ εἰδικὰ σελ. 29, καὶ H. G. B e c k, *Byzantinisches Gefolgschaftswesen*, Sitzungsber. der bayer. Akademie der Wissensch., Phil. - Hist. Klasse 1966, σελ. 24 - 25 (=*Ideen und Realitaeten...*, ὅ.π., ἀρ. XI).

5. *«... καὶ ἱππεύσας* (=ὁ Βρίγγας) *καὶ διελθὼν διὰ τοῦ μιλίου τοῖς ἀρτοποιοῖς παρήγγειλεν, ἄρτους μήτε ποιεῖν μήτε εἰς ἀγορὰν προτίθεσθαι»*, Περὶ βασιλείου τάξεως I, 436, 1 - 3 (Reiske). Ὁ Σκυλίτζης ἐπίσης μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Βρίγγας εἶπε πρὸς τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος: *«Ἐγὼ καταπαύσω ὑμῶν τὴν ἰταμότητα καὶ ἀναισχυντίαν. ποιήσω γὰρ τὸν τοῦ νομίσματος ὠνουμένους σῖτον ἀποφέρεσθαι ἐν τῷ κόλπῳ»* (257, 33 - 35 (Thurn)).

6. V a n n i e r, *Les Argyroi...* ὅ.π., σελ. 31.

7. Πρβλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 47, 13 - 14 (Hase), Σκυλίτζη 258, 52 - 54 (Thurn). Περὶ βασιλείου τάξεως I, 437, 8 - 10 (Reiske), Ζωναρᾶ IV, 77, 14 - 15 (Dindorf).

8. *«... Ἐκκαιδεκάτην ὁ Αὔγουστος ἤλαυνε μήν, ἐπὶ τῆς ἕκτης ἰνδίκτου, ἐν τῷ ,ϛυοα' ἔτει, ὅτε ταῦτα ἐπράττετο»* (Λέων ὁ Διάκονος 48,5 - 6 (Hase)).

ἀπὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀσηκρῆτις στὰ Πύθια[1], ὅπου καὶ θὰ πεθάνει δύο χρόνια ἀργότερα[2].

Γ' ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ διαμάχη γιὰ τὴν ἐξουσία ἀνάμεσα στὸν Ἰωσὴφ Βρίγγα καὶ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ εἶναι ἀσφαλῶς τὸ κυριότερο πολιτικὸ γεγονὸς στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ πρῶτο ἑξάμηνο τοῦ 963. Ἀπὸ τὸ 960 περίπου ἀρχίζει μιὰ ἄνιση, ὅπως ἀποδείχτηκε, ἀναμέτρηση ἀνάμεσα σὲ δύο ἄτομα μὲ πολλὰ προσόντα καὶ διαμετρικὰ ἀντίθετες πολιτικὲς φιλοδοξίες. Εἶναι μᾶλλον εὔκολο νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ βαθύτερα αἴτια τοῦ συγκεκριμένου ἀνταγωνισμοῦ, ἂν διερευνηθοῦν οἱ ὠστικὲς δυνάμεις ποὺ πιέζουν τοὺς πρωταγωνιστές. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀντιπροσωπεύει τὴ μεγάλη ἐπαρχιακὴ ἀριστοκρατία τῆς γῆς ἐνῶ ὁ Ἰωσὴφ Βρίγγας τὴν κρατικὴ ἐξουσία.

Ἡ ἀντιπαράθεση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν αὔξουσα ἰσχὺ τῶν δυνατῶν τῆς ἐποχῆς εἶναι τὸ κυρίαρχο σχῆμα στὰ πολιτικὰ πράγματα τὸ 10ο αἰ.[3]. Ἡ συγκέντρωση μεγάλου πλούτου στὰ χέρια ἐπαρχιακῆς ἀριστοκρατίας ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ κινδύνους στὴν ἴδια τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας. Ὑπενθυμίζουμε ἐδῶ ὅτι ἡ δυναστεία ὡς πολιτικὴ ἰδεολογία ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾶ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο στὸ Βυζάντιο στὶς ἀρχὲς μόλις τοῦ 10ου αἰ. — κυρίως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λέοντα ΣΤ' καὶ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' — χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει ἀκόμη ἐμπεδωθεῖ[4]. Οἱ διάφορες ἰσχυρὲς οἰκογένειες (Ἀργυροί, Δοῦκες, Φωκάδες) πέρα ἀπὸ τὴ μεγάλη οἰκονομικὴ δύναμη ποὺ τοὺς παρεῖχε ἡ γεωκτησία, προσεταιρίζονταν καὶ τὴν ἀνάλογη στρατιωτική, ἀφοῦ, καθὼς εἶναι γνωστό, οἱ στρατευόμενοι πληθυσμοὶ ἐξαρτῶντο ἀπευθείας ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους μεγαλογεωκτήμονες[5]. Οἱ νομοθετικὲς ρυθμίσεις ὁρισμένων αὐτοκρατόρων, κυρίως

1. Πρόκειται γιὰ τὴ μοναδικὴ μνεία ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτό· βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Παρίσι 1975, σελ. 86. Γιὰ τὴν περιοχὴ βλ. τὸ πρόσφατο ἄρθρο τοῦ L. Robert, *Un voyage d'Antiphilos de Byzance*, Journal des Savants, Octobre - Décembre 1979, σελ. 257 - 294.

2. Πρβλ. Σκυλίτζη 260, 68 - 71 (Thurn) καὶ Ζωναρᾶ IV, 77, 23 - 24 (Dindorf). Γιὰ τὴ μαρτυρία ὁρισμένων ἀραβικῶν πηγῶν βλ. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 217 σημ. 2.

3. Βλ. πρόχειρα, G. Ostrogorsky, *Observations on the Aristocracy in Byzantium*, DOP 25 (1971), σελ. 6.

4. Πρβλ. A. P. Každan, *Social'ni sostav naselenija vizantijskikh gorovod v IX - X vv.*, Viz. Vrem. 8 (1956), σελ. 90.

5. Ὁ R. J. H. Jenkins, *The 'Flight' of Samonas*, Speculum 23 (1948), σελ. 219 - 220 (=*Studies on byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, Var. Reprints Λονδίνο 1970, ἀρ. X) περιγράφει πολὺ χαρακτηριστικὰ τὴν κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουρ-

Πίν. 1. Ὁ Ἰωσὴφ Βρίγγας παραδίδει στὸν ἀγγελιαφόρο του τὰ γράμματα γιὰ τὸν Ἰωάννη Τζιμισκὴ καὶ τὸν Ρωμανὸ Κουρκούα (Grabar - Manoussacas, *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque Nationale de Madrid*, fig. 179 (f. 143ᵛ)).

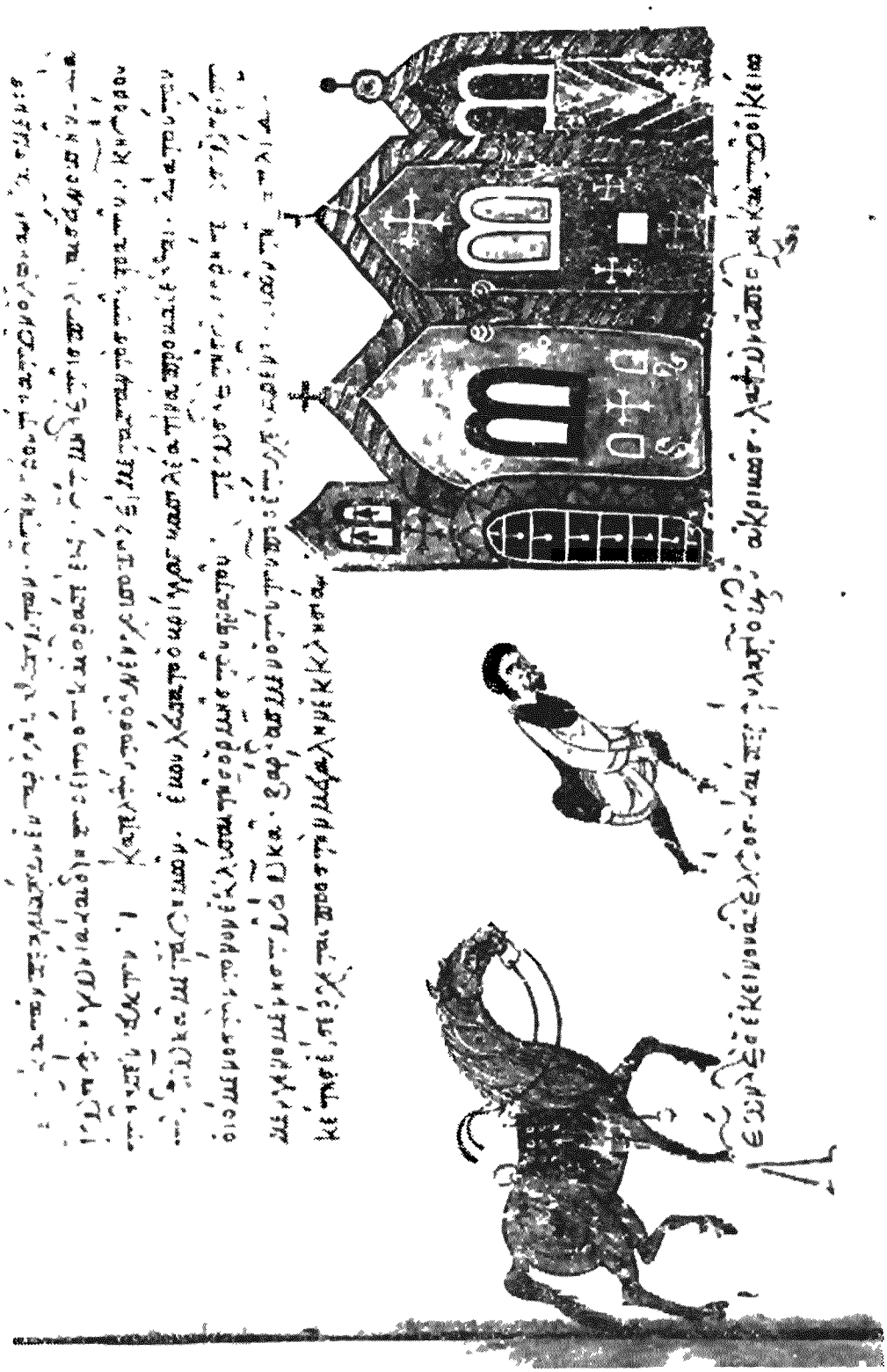

Πίν. 2. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς καταφεύγει στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας (Grabar - Manoussacas. *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliotheque Nationale de Madrid*, fig. 180 ⟨f. 144 b⟩).

Πίν. 3. Ὁ Βασίλειος Λακαπηνὸς δίνει ὁδηγίες γιὰ λεηλασία τῶν οἰκιῶν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βρίγγα (Grabar - Manoussacas, *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque Nationale de Madrid* (fig. 182 ⟨f. 144ᵛ b⟩).

Πίν. 4. Ὁ Ἰσοῆρ Ῥόγγας ἀπειλεῖ τὸ λαὸ τῆς Κωνσταντινούπολης ὅτι θὰ μείνει χωρὶς ψωμί. (Grabar - Manoussacas, *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliotheque Nationale de Madrid*, fig. 181 ⟨f. 14'v a⟩).

τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, δὲν κατάφεραν νὰ περιορίσουν τοὺς ἀναφαινόμενους κινδύνους[1]. Ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, μετὰ τὴ συνάθροιση πλούτου καὶ στρατοῦ, πρόσβλεπε πλέον καὶ στὴν κατάκτηση τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἐκπρόσωπος τοῦ κινήματος ἦταν στὴ φάση αὐτὴ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς. Δὲν ἦταν ὅμως ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ μεγάλη ἀριστοκρατία ἀντιπαρατάχθηκε πρὸς τὴν κρατικὴ ἐξουσία στὸ Βυζάντιο τὸ 10ο αἰ., μιὰ καὶ εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἀνταρσία τῶν Δουκῶν τὸ 913.

Ἡ ἀνταρσία αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ εἶχε λαϊκὸ χαρακτήρα, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ ἐκπροσώπων τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ συμμετεῖχαν σ' αὐτήν, οἱ ὁποῖοι τιμωρήθηκαν μὲ ἰδιαίτερη σκληρότητα ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλεία[2]. Οἱ διαστάσεις ὅμως ποὺ πῆρε ἡ σφαγὴ τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινούπολης μετὰ τὴν καταστολή της ἐπιτρέπουν τὴν ὑπόθεση ὅτι εἶχε τουλάχιστον ἀπήχηση στὰ εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα. Παράλληλα, ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς ἀνταρσίας Κωνσταντῖνος Δούκας, δομέστικος τῶν σχολῶν ἐκείνη τὴν ἐποχή, ἦταν δημοφιλὴς στὸν πληθυσμό, ὁ ὁποῖος εἶχε κάθε λόγο νὰ εἶναι δυσαρεστημένος ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀσκοῦσε τὴν ἐξουσία ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἀντιβασιλείας[3]. Ὁ λαϊκότροπος, λοιπόν, χαρακτήρας τῆς ἐξέγερσης μπορεῖ νὰ ἑρμηνευτεῖ σὰν ἕνα εἶδος «συμβιβασμοῦ» στὸν ὁποῖο καταφεύγουν ἡ ἀριστοκρατία μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχει τὴ κατάληψη τῆς ἐξουσίας, καὶ τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν φορέων, πλέον, τῆς ἐξουσίας γιὰ διάφορους λόγους (δυσαρέσκεια, σιτοδεία, φορολογικὰ προβλήματα κλπ.). Ἀπόλυτα ἴδια δομὴ εἶχε καὶ ἡ μεθόδευση τῆς ἀνόδου στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, παρόλη τὴ χρονικὴ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὴ δεύτερη ἀπόπειρα ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τὴν ἐπακόλουθη μεταβολὴ στὰ πρόσωπα (ἀντιβασιλεία-Βρίγγας). Μὲ βάση τὸ σκεπτικὸ αὐτό, ἀποτιμώντας τὴν ὅλη πολιτεία τοῦ Βρίγγα ἀπέναντι στὸν Φωκᾶ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε ὡς ἀντίδραση τῆς τότε κρατικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι σὲ ἕναν ἐκπρόσωπο τῆς μεγάλης ἐπαρχιακῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ὁποία τὸ 963 διέθετε πλέον μεγάλη ἰσχὺ καὶ ἐπιρροή.

Οἱ ἐνέργειες τοῦ Βρίγγα θυμίζουν τὴν περίπτωση τοῦ Σαμωνᾶ, παρακοιμώμενου τοῦ Λέοντα ΣΤ', ποὺ ἔδρασε ἀνάλογα στὶς ἀρχὲς τοῦ 10ου αἰ. Ὁ Jenkins στὴν κλασική του μελέτη γι' αὐτὸν ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γνωστὴ

γηθεῖ. Πρβλ. καὶ J. F. Haldon, *Recruitment and Conscription in the Byzantine Army c. 550 - 950*, Βιέννη 1979 (Öster. Akad. der Wiss., Phil.-hist. Klasse, Sitz.-ber. 357), σ. 41 κέξ.

1. Βλ. τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν «νεαρῶν» τοῦ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λακαπηνοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογέννητου στὸ JGR, τ. Α', σελ. 200 - 214 καὶ 214 - 217.

2. Γιὰ τὴν ἀνταρσία βλ. D. I. Polemis, *The Doukai*, Λονδίνο 1968, σελ. 21 κ.ἑξ. καὶ τὸ πρόσφατο ἔργο τῆς Χριστίνας Γ. Ἀγγελίδη, *Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Βασιλείου τοῦ Νέου*, Ἰωάννινα 1980, σελ. 122 - 146, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θέμα βιβλιογραφία.

3. Ἀγγελίδη, ὅ.π., σελ. 124.

ἀπόπειρα διαφυγῆς τοῦ Σαμωνᾶ στὴ Συρία, γιὰ τὴν ὁποία εἶναι σύμφωνες ὅλες οἱ πηγές, στὴν πραγματικότητα ἦταν μυστικὴ ἀποστολὴ μὲ σκοπὸ νὰ ἀποκαλύψει σχέδιο ποὺ εἶχαν οἱ ἰσχυρὲς οἰκογένειες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ μάλιστα οἱ Δοῦκες, γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία στὴν Κωνσταντινούπολη[1]. Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα καὶ πιθανότατα σωστή[2], ἂν σκεφτοῦμε τὴν ἐξέλιξη ποὺ πῆραν τὰ πράγματα γιὰ τοὺς Δοῦκες λίγο ἀργότερα. Ὑπάρχουν λοιπὸν ἀρκετὲς ὁμοιότητες ἀνάμεσα στοὺς δύο παρακοιμώμενους, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νὰ διαφυλάξουν τὰ ἀνάκτορα ἀπὸ τὶς κινήσεις τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς τους μὲ πολλοὺς τρόπους (συκοφαντία τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα ἀπὸ τὸν Σαμωνᾶ, ἀπόπειρα γιὰ τύφλωση τοῦ Φωκᾶ καὶ χρησιμοποίηση ἀντιζήλου του, τοῦ Μαριανοῦ Ἀργυροῦ, ποὺ ὅμως ἀνῆκε στὸν ἴδιο κοινωνικὸ περίγυρο μὲ τὸν Νικηφόρο, ἀπὸ τὸν Βρίγγα κλπ.).

Θὰ πρέπει τέλος νὰ ἀναφέρουμε ὅτι γιὰ ἕνα ἄλλο σφετεριστὴ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου στὸ Βυζάντιο τὸ 10ο αἰ., τὸν Ρωμανὸ Λακαπηνό, ἐπιβάλλεται διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη θεώρηση, ἐπειδὴ γι' αὐτὸν ὑπάρχει ἡ καταξίωση ὅτι σεβάστηκε τὴ μακεδονικὴ δυναστεία, ἀφοῦ στὴ διαθήκη του, τὴν ὁποία συνέταξε στὸ τέλος τῆς βασιλείας του «... *ἄνακτα πρῶτον... τὸν πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον προσδιορίζεται... καὶ καθεξῆς ἐν δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τοὺς τούτου υἱοὺς*» καὶ μάλιστα «*τὰ πρὸς αὐτοὺς ρητῶς διασφαλισάμενος, ὡς εἴπερ τῷ πρώτῳ βασιλεῖ κατά τι προσπταίσειαν, καθαιρεῖσθαι παραυτίκα τῆς βασιλείας*»[3]. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ διαθήκη στάθηκε αἰτία τῆς ἀποπομπῆς τοῦ Ρωμανοῦ ἀπὸ τοὺς γιούς του μετὰ ἀπὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα.

Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

1. Jenkins, *The 'Flight'*... ὅ.π., σελ. 217 κ.ἑξ.

2. Ἡ Patricia Karlin-Hayter, *Vita Euthymi Patriarchae CP.*, Βρυξέλλες 1970, σελ. 177 δὲν ἀποδέχεται τὴν ἑρμηνεία τοῦ Jenkins, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς μαρτυρίες ἀπὸ τὶς πηγές.

3. Συν. Θεοφ. 435,5 - 10 (Bonn).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
954; πατρίκιος, πραιπόσιτος		(3 Ἀπριλίου) Ὁ Πολύευκτος πατριάρχης Κωνσταντινούπολης	956
956 (μετὰ 3 Ἀπριλίου) σακελλάριος, δρουγγάριος τοῦ πλωίμου			
959 (μετὰ 9⟨19⟩ Νοεμβρίου) παραδυναστεύων, πρῶτος τῆς συγκλήτου		(9⟨19⟩ Νοεμβρίου) Θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου Ζ'. Ἄνοδος στὸ θρόνο τοῦ Ρωμανοῦ Β'	959
959 (τέλη) παρακοιμώμενος	Δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς		959
960			960
960	(Ἰούλιος) Ἐκστρατεία στὴν Κρήτη	(Χειμώνας) Σιτοδεία	960
961	(6 - 7 Μαρτίου) Ἅλωση τοῦ Χάνδακα	(Μάρτιος) Συνωμοσία Βασιλείου Πετεινοῦ	961
	(Ἀπρίλιος) Θρίαμβος στὴν Κωνσταντινούπολη		961
	(Δεκέμβριος) Ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ Sayf-ad-dawla		961
962	(23 Δεκεμβρίου) Ἅλωση τοῦ Χαλεπιοῦ		962
963		(15 Μαρτίου) Θάνατος Ρωμα-	963

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
		νοῦ Β΄· στέψη Βασιλείου Β΄ καὶ Κωνσταντίνου Η΄	
	(Ἀπρίλιος) Θρίαμβος στὴν Κωνσταντινούπολη	Σιτοδεία	963
	(Μάιος;) Ἀναχώρηση γιὰ τὴν Καππαδοκία		
963 (Μάιος - Ἰούλιος) Συνωμοσία ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ		(Μάιος - Ἰούλιος;) Εἰρήνη μὲ Βουλγαρία	963
963	(2 Ἰουλίου) Ἀναγορεύεται αὐτοκράτορας στὴν Καισάρεια		963
963	(ἀρχὲς Αὐγούστου) Ἐμφανίζεται μπροστὰ στὴν Κωνσταντινούπολη		963
963 (8 - 15 Αὐγούστου) Ἀντίσταση στὸν Φωκᾶ· ἧττα		(8 - 15 Αὐγούστου) Κωνσταντινούπολη. Ἐξέγερση ἐναντίον τοῦ Βρίγγα. Βασίλειος Λακαπηνὸς	963
963 Ἐξορία	(16 Αὐγούστου) Στέφεται αὐτοκράτορας		
965 Θάνατος			